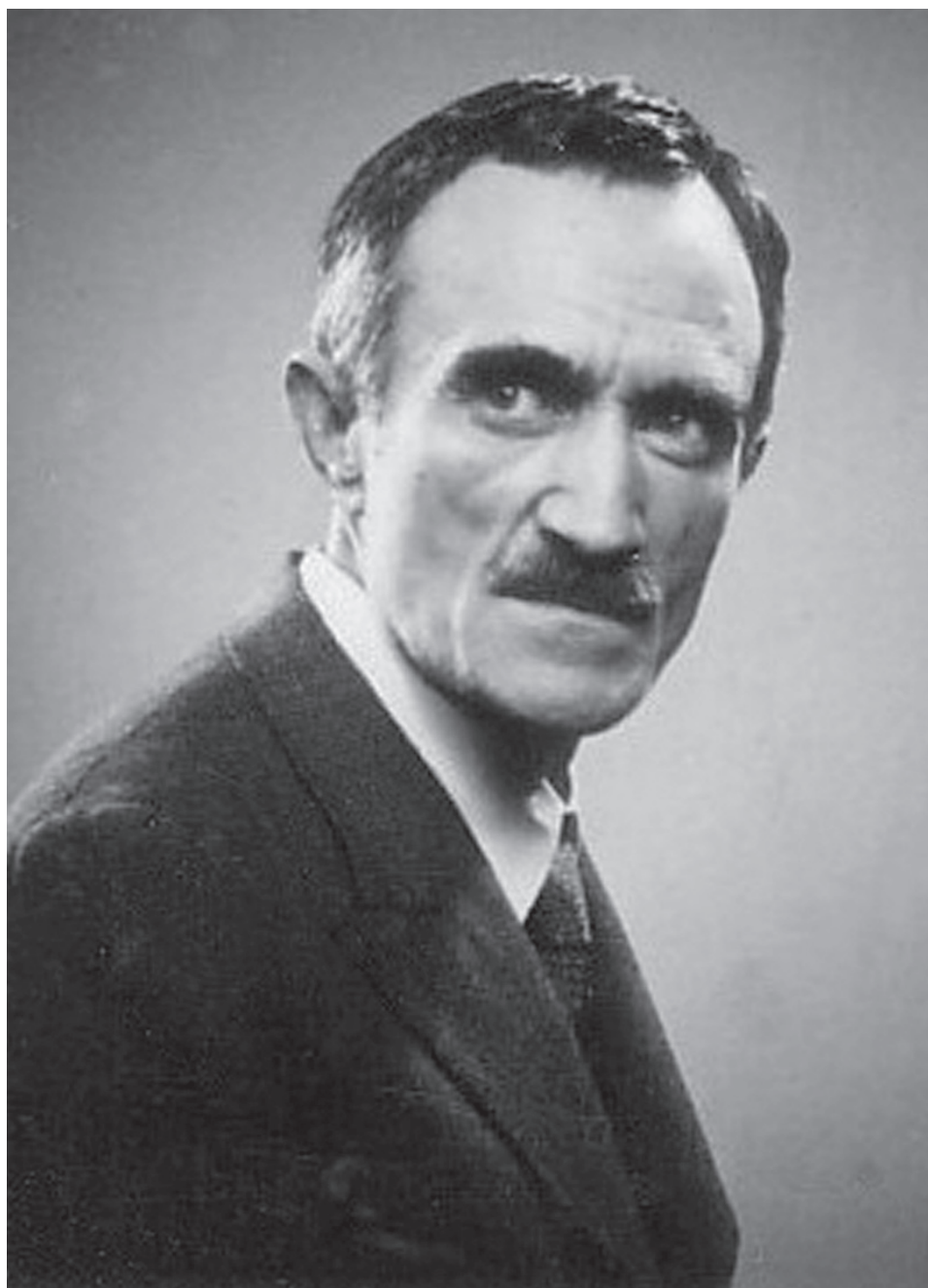

MARTIE 2017

POLEMICI

REVISTĂ DE LITERATURĂ • SERIE NOUĂ • DIRECTOR: ALEXANDRU BUICAN

Bacovia (1881–1957)

ANUL II

NR. (13)

POLEMICI

Revistă de literatură

Correspondența

2573 VAUXHALL PLACE

CORDOVA, TN 38016

USA

*

STR. MIHAIL SEBASTIAN, 31
BL. S8, SC. 1, ET. 8, AP. 26
073052 BUCUREȘTI SECTOR 5

ISSN 2501-1979

ISSN-L 2501-1979

www.alexandrubuican.ro
www.actaeonbooks.ro
polemici_serienoua@yahoo.com

Director

Alexandru BUICAN
alex_buican@hotmail.com

Redactor-șef

Daniela SITAR-TĂUT
danielasitar@yahoo.fr

Redactori

Mihaela ALBU
Dan ANGHELESCU
Flori BĂLĂNESCU
Alec Ivan GHILIA
Lorența POPESCU

Redactor extern

Mihai VINEREANU, New York, USA

EDITORIAL

„GNOTHI SEAUTON” – „NOSCE TE IPSUM”

ALEXANDRU BUICAN

În anii din urmă, o oarecare comoție intelectuală au provocat cărțile dlui Lucian Boia, în care D-sa își propusese să readucă în discuție câteva din locurile comune ale culturii românești – așa-zisele mituri – ce se perpetuează din generație în generație ca niște oracole de periferie și care, prin vagul lor, apar – pentru creierile neevoluate – a fi locuri misterioase ce ascund înțelesuri adânci, dar care, tocmai prin lipsa lor de logică, nu spun nimic. D-sa și-a impus să le trateze fără patimă cu care sunt încărcate de „supușii” lor și, despoind-le de aura de religiozitate care le însoțește, să le aducă la lumină unde să apară în toată goliciunea. Să le demistifice cu alte cuvinte sau, mai poetic, să le demitizeze. Acestea sunt din cele mai diverse orizonturi: „etnogeneza” poporului român, „continuitatea” lui, „forma fără fond”, dar și „Eminescu” sau „rezistența prin cultură”.

„Patrioții” au reacționat previzibil, acuzându-l pe autor de „antiromânism”. Dar cum patrioții nu sunt orice fel de patrioți, ci sunt patrioți români, au lăsat să se vadă foarte clar ciuda lor în fața faptului că unele dintre aceste publicații s-au „desfăcut” în tiraje de mai bine de 40.000 de exemplare. Asta, au concis ei, se datorează beneficiului unei reclame agresive. Dar ei se pare că nu știu că o reclamă „în stil american” își are și ea legile ei. Nu poți face reclamă „în stil mare” unui text în care se vorbește despre pipa bunicului.

Știm și noi că între scriitorii adevărați și cei de succes e o incompatibilitate organică, fatală. Scriitorii mari spun lucruri inconfortabile, cu o energie mult peste media comună, de unde și destinul lor de victime ale celor – paradoxal, nu? – în numele cărora vorbesc! Însă nu soarta acestor puțini, a căror existență „patrioții” nici n-o bănuiesc – și Bacovia, a cărui imagine apare pe frontispiciul acestui număr din revista noastră, este unul dintre marii necunoscuți – e cauza supărării, ci motive mult mai adânci, care țin de structura psihică a acestui organism numit poporul român. Iar dacă scriem aici, nu reacția „patrioților” ne-a îndemnat, ci cea a celor 40.000 de cumpărători ai cărților dlui Boia. Pe „patrioți” îi putem lăsa la o parte, asupra acestui fenomen s-au pronunțat alții, cu mult mai multă autoritate decât noi, unul dintre ei fiind, poate neașteptat la prima vedere, însuși Liviu Rebreanu, care spunea clar că „la noi însă, teroarea «patriotismului» înăbușă orice lansare a unei idei, fiind imediat taxată ca subversivă, și orice creație care nu ar putea intra în cărțile de școală e pusă la index.”¹ Mai este și vechea marotă a „străinismului”. Străinii ar sta mereu la pândă să ne cufunde „în somnul cel de moarte”, de unde denigrarea valorilor românești.²

De aceea trebuie căutat altceva decât „reclama agresivă” în spatele succesului cărților dlui Boia. Și acel altceva este tocmai setea unora de a lepăda poncifele dezabuzate ale unei culturi apologetice, falimentare. Această cultură nu mai satisface, prin evangheliile ei ponosite, dorința unora care, odată cu ieșirea lor la lumină de prin scorburi de codruri de pe versanții Carpaților, se întreabă, onest: de ce „ca la noi, la nimenea!”

Iată dar că unul dintre meritele dlui Boia este că a înțeles un lucru foarte simplu, dar care nu e la îndemâna oricui să-l înțeleagă: că românii nu sunt ca „ceilalți”. Nu e prima oară când se afirmă asta, acea sintagmă: „enigmă a istoriei”, nu este altceva decât tot o expresie a înțelegerii acestui fapt. D-sa a fost silit însă să facă și o judecată de valoare: nefiind ca ceilalți, este românul mai bun sau mai rău decât alții? O întrebare clară și de bun simț. Și D-sa a lăsat să se înțeleagă că românul este mai rău decât ceilalți, că e deficitar față toate acele standarde după care considerăm un popor ca fiind cult și civilizată sau, dimpotrivă, incult și necivilizat. Și culmea e că românul, în autoflăgerările lui la scara blocului... e de acord cu dl. Boia! Numai atunci când își pune o haină de împrumut, oficială, se refugiază în „patriotism” și afirmă, în totală contradicție cu realitatea, că

SUMAR

Mihaela Albu – SRIITORUL ȘI JURNALISTUL ȘTEFAN PETICĂ I / 15

Dan Angheliescu – ESEISTICA LUI WOLF VON AICHELBURG I / 7

Flori Bălănescu – NAȘTEREA MITULUI GOMAVI / 5

Alexandru Buican – „GNOTHI SEUTON” – „NOSCE TE IPSUM” / 2

– „EU ÎMI APĂR BOGĂȚIA, ȘI ÎMPLINIRILE ȘI NEAMUL” / 12

Monica D. Căndea – CORNEL NISTORESCU: ÎN CAZANUL TRANZIȚIEI / 20

Constantin Călin – VORBE, VORBE, VORBE VI / 17

Mircea Coloșenco – GEORGE BACOVIA: „UMBRA” / 16

Lorența Popescu – 2 POEME / 19

Daniela Sitar-Tăut – „ODATĂ INSTALAT CA «PREOCUPARE», BACOVIA NU-ȚI MAI IESE DIN MINTE” - Interviu cu dl. Constantin Călin / 9

– CONSTANTIN SCHIFIRNEȚ: MODERNITATEA TENDENȚIALĂ / 22

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine în exclusivitate semnatărilor acestora.

românul este un fel de paragon, depozitor al tuturor calităților și care, în istorie, n-a făcut altceva decât să dea lecții Europei și lumii, el se află în eroare.

Răspunsurile la întrebările pe care le-am menționat mai sus țin însă de revelații fundamentale asupra etnicității noastre și vor fi date de un gânditor profund și autoritar, nidecum de vreun produs al „cântării României”, lovit de acele complexe de inferioritate (tipic românești) care iau, paradoxal, forma agresivității „patriotice”. Că vor fi acceptate sau nu, de un popor resemnat în neputință, asta e altă chestiune (și altă discuție.)

Alături de acel „ca la noi la nimenea”, românul mai are și alte vorbe dezoilate, una dintre ele fiind cea remarcă atât de des auzită pe stradă și încărcată de un năduf deznădăjduit: „treabă românească!” Iar această remarcă nu e pentru nimeni o vorbire ermetică, orice român înțelege imediat despre ce e vorba. E vorba de faptul că în conștiința colectivă a românilor orice „treabă” făcută „pe aici” este, cu fatalitate, rea.

Numai că, paradoxal, ceea ce „știe tot satul” nu știe cea mână de intelectuali care, părăsind acest sat n-au luat de acolo vreun mare bun simț și care, din această motiv, s-a pierdut într-o autoadmirație din care țâșnește mereu un discurs apologetic despre virtuțile excepționale ale poporului român (aceasta însemnând, de fapt, doar țăranul român).³

Această carență de autocunoaștere este poate cea mai gravă problemă a culturii române. „Mintea omenească nu poate să înțeleagă fără să dorească să înțeleagă și nu poate să dorească să înțeleagă fără să înțeleagă”. Dorința de a cunoaște mai bine presupune un anumit grad de entuziasm psihologic. Acest grad de entuziasm psihologic nu poate fi atins în lipsa inteligenței care să ne dezvăluie măcar aproximativ frumusețea cunoașterii lumii. Semnul patent al falimentului unei comunități umane este refuzul – de fapt imposibilitatea – de a afla adevărul despre sine.

Faptul că un popor care, prin acei indivizi presupuși ca mai reflexivi ce ar trebui să se nască în rândurile lui, nu are chemarea de a se cunoaște, demonstrează deopotrivă că nu are capacitatea de obiectivare, dar și, într-un anumit grad, că nu vrea să se cunoască pe sine, și pace! Pentru că răceala – dar ce vorbim noi de răceală! e de-a dreptul ostilitate – față de cei care pun în discuție anumite carențe ce țin sau par numai că țin de chestiunile etnopsihologice, aduc bănuiala că românii nu au căutat adevărul despre ei înșiși, parcă temându-se de acest adevăr.

Starea de necivilizație în care se găsește poporul român este una dintre cele mai nemulțumitoare. În conștiința lui colectivă poporul român manifestă o profundă nemulțumire cu starea sa de incultură și necivilizație. Poporul român însuși manifestă mai ales o profundă îndoială în legătură cu capacitatea lui de a se civiliza. Proverbele lui atestă acest fapt. Starea de necultură și necivilizație a românilor a fost o problemă pe care ei și-au pus-o mereu în istorie. Vezi și acel faimos „Nasc și în Moldova oameni”, care nu este nicidecum o reflexie a mândriei de nean ci, dimpotrivă, este expresia unui complex de inferioritate, fiind doar surprinderea, plăcută, că acolo unde se bănuia a fi doar neant, se mai găsește, din când în când, și câte o rază de lumină.

Spune-i intelectualului, în general, că românii nu sunt culți și civilizați și vei fi privit cu ostilitate. Ei cred că sunt. Și, într-un fel, chiar sunt. Pentru că civilizația e, până la urmă, în mare măsură, o chestiune subiectivă. Popoarele sunt civilizate atât cât au ele nevoie. Așa cum civilizați sunt și sălbaticii din jungla braziliană – civilizați atât cât au ei cerință interioară.

Și în această crasă necunoaștere de sine avem o problemă a culturii, a acelei culturi de care ne place să credem că este un fel de regină printre cerșetori. Nici un compartiment al vieții românilor, care în ansamblu ei este atât de precară, atât de disfuncțională, nu se poate sustrage printr-un fel de excelență proprie. Dacă România, și românii, apar mereu în clasamente pe ultimul loc, nu este nici un domeniu în care ei pur și simplu ar fi pe un loc fruntaș. Un popor care, din pricina energiei scăzute, nu produce bunuri materiale, economice, nu va produce nici bunuri spirituale. Sigur, el va crede că o face, dar aceste bunuri care pe el îl mulțumesc se vor afla la dimensiunile sale, adică vor fi, pur și simplu, precare.

Și, printr-un fenomen care e natural și nu trebuie explicat sau demonstrat, acele produse rare care, prin logica diversității vieții, ar fi cu adevărat de valoare, nu vor fi apărut datorită poporului în discuție, ci în pofida lui, și nu vor fi percepute ca atare, adică ele vor fi ignorate, deci marginalizate și puse în imposibilitatea de a-și exercita eficacitatea în realitatea spirituală colectivă.

Fără o bună cunoaștere a caracterului național, a calităților și defectelor poporului român, nici o politică internă sau externă nu e posibilă, pentru că e imposibil de cunoscut adevăratele interese ale societății. Politica economică a lui

Nicolae Ceaușescu stă mărturie. Potrivit credinței că românul face orice vrea, acest țărăn ignorant a „industrializat” țara și, după un sfert de secol în care a făcut doar „pohta ce-a pohtit”, a lăsat România un maidan plin de gunoaie și de deșeuri.⁴ În ceea ce privește politica externă, această ignoranță despre potențialul românilor, îi face să intre în alianțe potrivnice intereselor lor, cum s-a și întâmplat de altfel în războiul precedent din care ea a ieșit înfrântă, urmând soarta aliaților ei și plătind consecințele pentru mai bine de o jumătate de secol.

Iar astăzi chiar, cu o asemenea „elită”, producătoare de o asemenea „cultură”, vedem cum milioane de români se dislocă din ceea ce A.D. Xenopol numea „Dacia traiană” și, mergând să slugărească pe aiurea, subțiază elementul autohton până la pragul dizolvării, poporul român de astăzi făcând impresia unei turme care se împrăștie când și-a pierdut păstorul.

O revistă care se intitulează, modest, „de literatură”, e decent să încerce descifrarea fenomenului românesc de la meridianul literaturii, nu al istoriei, sociologiei sau filozofiei. Așadar, ori de câte ori aceste discipline își arată neputința de a da răspunsuri la așteptările sufletului – omenesc mai întâi și apoi românesc –, este datoria literaturii de cunoaștere să intre în arenă și să umple golurile lăsate de toți acești universitari care, ca niște prestidigitatori exhibiționească așa zisele „mituri” ale românismului pentru a satisface un orgoliu național fundamentat pe neant sau care, pe de altă parte, căzând deci în cealaltă extremă, demitizează cu rutină de mecanism orice intră în orizontul lor.⁵

Însă o revistă de literatură se ocupă de destinul literaturii, asta însemnând că se preocupă de destinul creatorului de literatură. Or, pentru omul superior e clar că așezarea ierarhiilor în domeniul literar este la fel de defectuoasă ca și în celelalte domenii ale activității românilor, iar aici urmarea este o serie îndelungată de tragedii ale omului creator în mijlocul unei societăți care necunoscându-se pe sine, nu poate cunoaște valorile. Evident că istoriile literare apărute în aceste condiții nu sunt decât erori.

Nici un domeniu al vieții românești nu este așa de corupt ca așa-zisa „viața literară”. Și faptul nu este numai o chestiune abstractă, ea are cele mai grave urmări. Ea duce, alături de alți factori, firește, nici mai mult, nici mai puțin, decât la acel lucru care ne apare larg cât un orizont: moartea literaturii. Or, moartea literaturii, duce ea însăși la o „iliteraturizare” a sufletului românesc.

NOTE

1. Grindea, Miron, „Interviu cu dl. Liviu Rebreanu”, *Lupta*, X, nr. 3004, 11 noiembrie 1931.
2. În realitate, nimeni nu are un atât de neobosit spirit de autoflagelare ca românul. Oricine știe că această nemulțumire a lui cu sine este un fenomen dintre cele mai caracteristice organismului românesc. „Străinii” sunt, de cele mai multe ori, politicoși, dar mai ales indiferenți, cel mult ușor ironici. Performanța sau neperformanța românilor nu-i poate dura în nici un fel.
3. Nu s-a observat deloc contradicția dintre această înrădăcinată credință într-o fatală neîmplinire a românului și faimoasa „mândrie de a fi român”. Într-o secvență sănătoasă a lucrurilor, un om, ca și un popor, ar trebui mai întâi să obțină performanță și apoi, ca o consecință, să fie mândru de performanța sa. Și nu, pur și simplu, să se declare mândru, „arzând etapele”, lăsând performanța pe mai târziu.
4. Apar tot felul de foști miniștri, demnitari ai regimului dictatorial, de fapt oameni de casă ai lui N. Ceaușescu – dacă se poate imagina așa ceva! – care vorberesc de o industrie românească ce ar fi făcut nu știu ce performanță și care ar fi putut continua dacă... Dacă nu ar fi fost un război „rece” între Occident și URSS, care URSS făcea posibilă desfacerea produselor românești pe piețele africane sau ale Orientului Mijlociu. Dar, odată cu prăbușirea imperiului sovietic, în urma câștigării războiului de către Occident, s-a prăbușit în praf și industria românească. O uzină producătoare de bunuri care nu-și au o piață este o anomalie, iar războiul rece s-a dus pentru piețe înainte de ideologii. Acești „miniștri” însă supraviețuiesc și azi, cum trăiau și atunci, într-o teribilă ignoranță, neavând habar de nimic și nu te poți mira că România anului 1989 s-a relevat dintr-o dată drept ceea ce era: un maidan plin de gunoaie și de deșeuri.
5. Dar, în legătură cu această critică a românului față de „treaba românească”, trebuie remarcat și un alt aspect. Anume că, cel care o exercită fără încetare și, adeseori, cu un deosebit radicalism, se crede absolvit de la ceea ce aceasta înfierează, și numai prin simplul fapt al enunțurilor verbale. Critica nu-l privește pe el ca individ! Dar să fie clar, toți care scriem aici, pro sau contra, suntem români și împărtășim același destin, pentru că nu poți fi parte numai la beneficii și să te sustragi de la îndatoriri (sau de la consecințe). Oricât ne-am crede superiori „celorlalți”, suntem cu toții pe o corabie, numită România, care merge în derivă și, agățați de puntea ei, îi împărtășim destinul. Nimeni nu se poate sustrage.

PARADIGMA GOMA

NAȘTEREA MITULUI GOMA

STRĂINĂTATEA DE ACASĂ

VI

FLORI BĂLĂNESCU

„Deci: să rezistăm – dar să nu se vadă; să fim dârji – dar, pst!, să nu se afle, să nu știe nici nevasta, că iar ne ceartă pentru că ne băgăm în politică. Să rezistăm numai culturalicește, că-i voie de la stăpânire. – Domnule, dumneata nu ești român de-al nostru! – Sunt român, dar nu de-al vostru! Salutare!”

Paul Goma, *Culoarea curcubeului 77 (Cutremurul oamenilor)*, Ratio et Revelatio, 2015

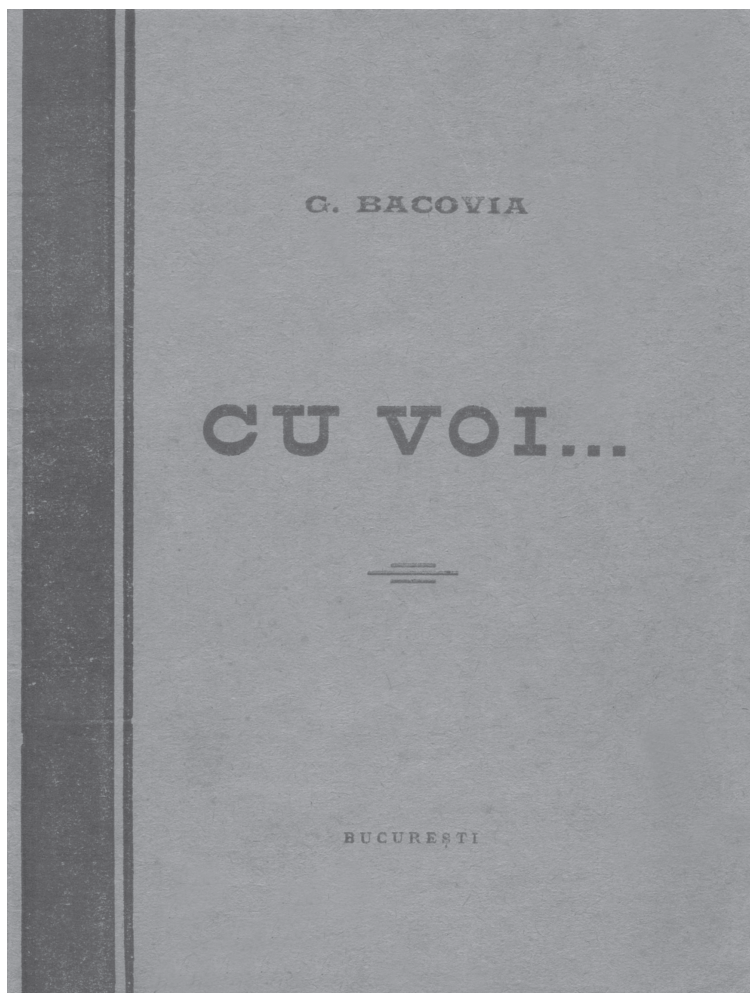
Trăim într-un ev absurd (numit și democratic), ne prefacem că suntem liberi, că libertatea de exprimare n-a atins niciodată cote atât de înalte în interiorul spațiului carpato-danubianopontic. Ne place minciuna aceasta, și ne place cu atât mai mult cu cât ni se picură în timpane arii vechi de când lumea despre Libertate, despre Bine, Adevăr, Frumos. Dar noi nu devenim, se pare, nici mai liberi, nici mai buni, nici mai drepți, nici mai frumoși. În afară de democratizarea (vulgarizarea) exprimării pe pereți virtuali, nimic de substanță nu s-a petrecut cu noi. Am adoptat alte forme, pe care le umplem cu vidul de gândire din noi. Cu flecăreala noastră cea de toate zilele. Cu bârfa. Cu supravegherea (între-supra-vegherea, ar spune Goma!). Cu monitorizarea. Cu anihilarea. Cu noile mijloace de delațiune și pedepsire pentru delictul de gândire.

Noile mijloace Hi-Tech fac on-line din zvon realitate, nu-i mai permit pârâtului (care nu se știa pârât), supraveghetului (care nu se știa...) să rumege zvonul o vreme, să se pătrundă de licoarea lui otrăvitoare, să își permită să sere. Nu!, acum zvonul este purtat pe cai mari și rapizi, ajunge în toate cotloanele împachetat în adevăr infailibil. Când se confirmă oficial, cei vizați sunt loviți în moalele capului. Nu mai au timp decât să fie victime. Democrația on-line nu-ți mai permite prezumția de nevinovăție, în timp ce abuzivii de la cârme strigă pe toate canalele că sunt furați. Ne îndreptăm tot mai mult spre un regim totalitar, în care vom fi prizonierii de conștiință ai unui grupușcul care a înhățat frâiele „comunicării”. Big Brother a existat întotdeauna, doar că Zeul Internet l-a îngrășat ca pe un porc. Se adevărește cu asupra de măsură că acela care deține informația (mijloacele de manevrare a ei), deține puterea. Zicerea s-a întors împotriva majorităților, a maselor. Globalizarea i-a tocit omului discernământul, deodată cu falsa (in)formare. Tot mai puțini dintre noi citesc altceva în afară de flecărelele de pe facebook și de pe alte „surse de socializare”. Suntem lăsați să ne defulăm între noi, cât poftim,

apoi, zdrac!, o comisie sau alta îți interzice un drept. Alții dau din gura virtuală, apără drepturile inculpatului sau argumentează decizia. Și, uite-așa, suntem... liberi, în mizeria noastră consubstanțială.

În ciuda regimurilor politice diferite, chestiunea libertății este, în 2017, la fel de acută ca în iarna anului 1977, doar diversiunea mediatică ne creează altă imagine. Goma nu a atins libertatea interioară când a decis să se solidarizeze, în ianuarie 1977, cu Charta 77 a cehoslovacilor, așa cum cred în mod schematic cei mai mulți dintre noi, ci când a trimis primul manuscris de roman în Occident, rupând blestemul literaturii române, condamnate de comunism la provincialism asumat. Când a apărut *Ostinato* în germană și franceză, în 1971, nu doar Ceaușescu și Securitatea au turbat, ci și useriștii. Breșa creată de Goma asmuțea și mai mult Securitatea, îi ascuțea mecanismele de supraveghere și control (azi USR își ucide ritualic membrii care nu tac în front), perturbând visele de semitrezie ale scriitorilor care se complăceau în condițiile ideologice „trasate” de Tezele din iulie (1971) ale Supremului Tovarăș, guvernați de înțelepciunea populară de unde nu curge, tot pică. Era mai rentabil decât să ajungi în anchetă la Rahova, ori, doamne-fereste, între patru scânduri. Domnii-USR s-au temut că scriitorii vor afla ce înseamnă să fii liber, molipsindu-se de libertate de la „necunoscutul”/ „netalentatul” Goma, care i-ar fi dat jos de pe soclu prin simpla lui existență. Așa s-au născut planurile de măsuri menite să-l compromită și să-l anihileze pe Goma, din munca lucrătorilor Securității și din sudoarea umoral-estetică a scriitorilor/ intelectualilor, fără nicio legătură cu recursul la (vreo) morală, așa cum încearcă unii să fixeze în conștiința publică. Motivațiile instituțiilor represive și ale breslei scriitorilor erau, în mare, diferite, dar scopul a fost comun.

Sigur că nu este la îndemâna generațiilor biologice și literare mature sau în curs de maturizare în anii 1970 să recunoască o atare stare de lucruri. Autofentarea libertății prin practicarea (auto)cenzurii, ținerea cu orice preț la supradrepturi și privilegii, perpetuarea unei literaturi de gang (faci ce trebuie, te promovez, altfel, eu te-am făcut – scriitor –, eu te omor!) ș.a.m.d. au născut cu forcepsul ideologic ceea ce beneficiarii culturii ante- și postdecembriste numesc „rezistență prin cultură”. Care nu este o etapă fixată istoric în tratate de specialitate, ci o mentalitate lovită de caducitate, însă, contrariant, vie și fecundă. Este mentalitatea

Cu voi, 1930

care s-a furișat din decembrie 1989 încoace în mințile românilor, surclasând din necesitate (de imagine) conformismul ideologic. „Rezistența prin cultură” este încununarea abdicării noastre mentale, o sinteză ciudată de defetism, formă-fără-fond, lașitate intelectuală, globalizare. Este cea mai pervers-dificil detectabilă formă a reeducării naționale. Concluzia este tăioasă ca viscolul lui ianuarie: cu un asemenea fond moral, doar opțiunea pentru autonomia esteticului nu prevalează în nașterea culturii adevărate. Altfel spus, scriitorii și intelectualii care fac apel la „dar, totuși, în deceniile comuniste s-a publicat literatură adevărată” se situează din start într-o premisă falsă: ipostazierea sucombării conștiinței intelectuale, morale și civice.

În ianuarie-februarie 1977, când Goma difuza public scrisori adresate liderilor Chartei 77, lui Nicolae Ceaușescu, Conferinței de la Belgrad, libertatea avea *Culoarea Curcubeului*! Scriitorul argumentează în cartea *Mișcării* care a zguduit conștiințele (francezii au numit-o, inspirat: *Cutremurul oamenilor/ Le Tremblement des Hommes: peut-on vivre en Roumanie aujourd'hui?*, Paris, Seuil, 1979) că pentru a fi liber trebuie să plătești un preț mare, dacă nu cumva să pierzi totul pentru a rămâne tu însuși. Adică liber de constrângeri exterioare.

Să facem un exercițiu didactic: să ne imaginăm că începând din 1990 editurile (mai mari, mai mici) n-ar fi promovat în tiraje mari, de peste 100 000 de exemplare, autori precum Pavel Coruț, Sandra Brown, Paulo Coelho sau chiar, de la alt pol al calității literare, Mircea Cărtărescu,

coordonând deliberat intenția de lectură și gustul cititorilor. Să ne imaginăm că piața editorială s-ar fi mișcat firesc, LIBERĂ, în contextul foamei de lectură a românilor, abia ieșiți din „noaptea comunistă”. Să presupunem că românii voiau să se lumineze, nestingheriți de socoteli ideologice sau mercantile. Analiza socială și istorică ne spune că în 1990 românii erau configurați, din perspectiva frustrărilor de decenii, să citească scriitori interziși, indexați de Cenzură, cu atât mai mult cu cât pe unii dintre ei îi ascultau, pe șest, la Radio Europa Liberă. Așteptarea era creată în acest sens. O carte precum *Culoarea curcubeului 77* ar fi trebuit să se vândă în sute de mii de exemplare. Dacă n-ar fi fost topită, iar autorul ei marginalizat, defăimat, prelucrat în continuarea planurilor de măsuri ale Securității: „netalentat”, „necunoscut”, „vândut” etc. Corectitudinea politică, această nouă plagă cu veleități globale, politica editorială și culturală a „rezistențelor prin cultură”, deveniți un soi de șamani ai spațiului cultural și civicmediatic, au pregătit timp de 27 de ani terenul pentru o situație aparent paradoxală: azi, în 2017, cărțile lui Paul Goma nu pot fi „găsite” nici dacă ar apărea în o sută de mii de exemplare.

Cu toate acestea, *Culoarea curcubeului 77* continuă să fie documentul (și, în egală măsură, o mostră de literatură adevărată) demnității românești în vremea comunismului ceaușist. Goma rămâne scriitorul care a înfruntat nu doar poliția politică a acestui regim, ci și breasla care s-a desolidarizat de el pentru a-și conserva un cavou calduț, departe de lumea celor mulți și lipsiți de apărare.

ESEU

ESEISTICA LUI WOLF VON AICHELBURG

DAN ANGHELESCU

Motto:

„A thing of beauty is a joy for ever...”

Keats

Se pare că rostirea din motto-ul de mai sus, decupată din versurile lui Keats, s-a transfigurat într-un adagiu ce a călăuzit gândirea despre artă a celui despre care încercăm să vorbim în cele ce urmează.

Aparținând uimitoarei generații de scriitori care (pentru scurtă vreme) înflorea în România interbelică, poetul și eseistul transilvan de etnie germană, Wolf Freiherr von Aichelburg rămâne o personalitate, din păcate încă – nedrept de – puțin cunoscută. Nu mult înainte de rotunjirea unui veac de la nașterea sa (1912), scriitorul reîntra în relativa vizibilitate a actualității literare printr-un volum cu titlu incitant, *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești*¹.

Retipărirea principalelor texte românești² ale sibianului, publicate de-a lungul timpului în volumele sau revistele la care a colaborat, recuperează un scriitor cu o dublă apartenență: pe de-o parte, la literatura de expresie germană din Transilvania. Dar – într-o nu mai puțin de îndreptățită măsură – el se poate revendica și în rândul celor ce au slujit, cu talent, graiul românesc. Multe din scrierile lui, eseuri și poeme, au fost elaborate direct în limba română. Alături de ele apar însă și variante dintru început elaborate în ambele limbi. De altfel, debutul său eseistic s-a produs în *Revista Fundațiilor Regale*. Abia ulterior aveau să-i apară articole în *Revista Cercului Literar de la Sibiu*, în revistele *Transilvania*, *Euphorion*, *Secolul 20*, ori, câte o prefață, cum a fost și aceea la volumul Johann Christian Friederich Hölderlin, tradus de Ștefan Aug. Doinaș și Virgil Nemoianu (Minerva, 1977). Așadar, legitimitatea situării lui Wolf von Aichelburg în perimetrul literaturii române se află deasupra tuturor îndoielilor. Este ceea ce subliniază, indirect, și Dan Damaschin, îngrijitorul și prefațatorul actualei ediții, când reproduce fragmentar scrisoarea (din perioada anilor '45), unde Radu Stanca îi relatează lui Ion Negoitescu împrejurarea în care el și von Aichelburg își scriau „...reciproc poezii. El românești, eu nemțești. Raletului (Toma Ralet pseudonim al lui von Aichelburg) una chiar i-o putem publica, de bună ce e.” Nu sunt lăsate uitării nici strădaniile traducătorului von Aichelburg căruia, în 1943, la Viena, i se publica – tradusă din limba franceză în germană – *Istoria literaturii române moderne* a profesorului Basil Munteanu. În timp, aveau să urmeze și alte, numeroase, traduceri din Eminescu, Vasile

Voiculescu, Lucian Blaga, Ion Pillat, Radu Stanca, Ștefan Augustin Doinaș. Considerată din perspectiva totalității realizărilor sale, personalitatea lui Wolf von Aichelburg trimite gândul la reîntruparea idealului, astăzi aproape uitat, de om al renașterii. Cel care la vremea tinereții și maturității a suportat detenția în închisorile comuniste (Aiud, Gherla și Canalul Dunăre Marea-Neagră), după stabilirea la Freiburg im Bresgau s-a bucurat de o considerație cu totul specială, atât în calitate de scriitor, membru al PEN Club-ului, cât și în ipostazele de compozitor de muzică simfonică, de pictor (ale cărui lucrări au fost apreciate în marile expoziții de la Freiburg, Heidelberg, Luxemburg, Strasbourg) și de conferențiar invitat al marilor universități și posturi de radio din Europa.

„Tipologic sunt un estet”, afirmase von Aichelburg, într-o epistolă adresată lui Ștefan Augustin Doinaș, readusă în discuție de prefațatorul Dan Damaschin. Neobișnuit de bogatele și multilateralele înzestrări ale poetului și eseistului pun în lumină o sensibilitate aparte și – mai ales – o anume subtilitate în a surprinde misterioasele evanescențe ale faptului de artă. Analizele lui – desfășurate cu neobișnuită dezinvoltură pe o largă și diversă paletă a formelor de exprimare artistică – surprind prin abilitatea abordării unor limbaje care – prin specificul și natura lor – se situează, uneori, la distanțe galactice unul de celălalt. Ceea ce reamintește teza lui Schleiermacher potrivit căreia omul nu mai poate fi considerat un simplu loc de manifestare a unui unic limbaj care îl transcende. Ceea ce îl singularizează în mod deosebit așa spune că este prezența unei gândiri, sau – mai degrabă așa spune – a unui *Weltanschauung* de sorginte muzicală. Este o viziune ce pulverizează apăsarea sufocantă a materiei, în sensul verlainianului *plus vague et plus soluble dans l'air*.

Survenirea acestui mod de gândire își revendică apartenența la teritoriile unui limbaj cu totul diferit ca natură, (limbajul muzical!), ce determină un alt mod de înțelegere a „obiectelor” de artă, accentuându-le evanescența și vibrația spirituală. Aceasta și pentru că, în modul în care se manifestă percepția sa, arta sunetelor este unicul universal prin care omul se singularizează, eliberându-se de toate constrângerile alterității, ea deținând misterioasa și inexplicabila putere de a se refuza decăderilor contingentei, în sensul în care se ilustrează (printr-o celebră rostire a poetului Ștefan George) însăși inefabilul: „Să nu fie nici un lucru acolo unde cuvântul lipsește” (*kein ding sei, wo das wort gebricht*). Întâlnim aici dimensiunea aparte a artei sunetelor ca discurs al interiorității

ce se exprimă în adevăruri față de care cuvintele nu știu decât să tacă!... Nu e deci de mirare că Stefan George este chiar unul dintre acei poeți de care eseistul von Aichelburg se va fi apropiat cu o deosebită preocupare.

Interesante în eseistica aceasta sunt și vastele deschideri, întrepătrunderea de orizonturi cu care autorul operează – așa spune – pe coordonatele interioare ale fenomenului cultural. Aducând, de pildă, în discuție aero-futurismul lui Filippo Tommaso Marinetti, considerațiile sale capătă o plasticitate specială datorată contrastantelor sugestii din sfera picturalității, acolo unde forma și culoarea capătă forță de transfigurare, iar viziunile dobândesc acele reliefuri care îl exprimă – de data aceasta – pe Wolf von Aichelburg pictorul. Trimiterile la Picasso, Chirico, Braque, Léger, la Italia, ca patrie a lui Carducci, a sonetului, a operei seria, acordă discursului auctorial un întreg și fastuos ceremonial de nuanță quasi-orchestrală. Plurivocitatea perspectivelor prin care cunoașterile și intuițiile sale ni se adresează vădesc inflexiuni și farmec de polifonie renașcentistă. Este ceea ce îi modelează singularitatea rostirilor, cel care „vorbește” fiind când poetul, când muzicianul, când gânditorul subtil, când pictorul (miniaturist) dăruit cu harul special al înluminării și coloristicii.

Dintr-o astfel de perspectivă Wolf von Aichelburg se apropie de poezia lui Rilke, afirmând că vorbește despre „... primul poet care nu numai în literatura germană, ci poate și în literatura universală, a inaugurat/.../ preocuparea poeziei pentru inexprimabil³⁷”. Acest termen poate fi considerat unul dintre cuvintele cheie în înțelegerea operei celui care a scris *Elegiile Duineze*. Între el și Mallarmé (preocupat – ni se spune – și el de „poezia pură în direcția frumosului absolut”), eseistul vede, ca diferență, faptul că ultimul ar tinde către o tănuire și o închidere a sensului. „Rilke, dimpotrivă – se subliniază – tinde spre descoperire/.../ obsedat de o nouă misiune a poeziei însăși⁴...”. Ne reamintim că Ideea de misiune a poetului (*Dichterberuf*) își făcuse apariția încă din poetica lui Hölderlin⁵ de unde o va fi preluat și un alt mare poet al graiului (dar și al exilului) românesc, Horia Stamatu, cel care l-a tradus pe Hölderlin în limba spaniolă.

Însă atunci când se vorbește despre tănuirea și închiderea sensului, exprimarea duce gândul la acea înnoptare a sensului asupra căreia se opriese cândva Schelling, și pe care, ulterior, Martin Heidegger o va fi reluat în meditațiile sale, acolo unde poemele lui Hölderlin păreau să deschidă orizonturi profunde atotcuprinzătoare gândiri despre Ființă.

Ceea ce acordă o stranie singularitate notațiilor lui von Aichelburg asupra poemelor lui Rilke se datorează, în proporție apreciabilă, unei gândiri în care imaginile lumii apar filtrate prin universului rarefiat, purificat de obiectualitate (*die Gegenstandlosewelt* în estetica germană), al artei sunețelor. Atunci când afirmă că arta acestui poet „surprinde un lucru sau o stare în intimitatea lor cea mai ascunsă, acolo unde orice caracterizare aparent adecvată se destramă și devine irelevantă”, el descrie, în fond, modul în care imaginea lumii (înțeleasă – cum ar spune Wittgenstein – ca totalitate a ceea ce există și, de asemenea, a ceea ce nu există) survine înnobilită de o puritate spirituală ce e specifică doar muzicii. Tainicele puteri ale acesteia dizolvă tot ce amintește de obiectualitate, de materialitatea oarbă și densă, de substanțialitatea primitivă,

mereu exterioară, inoculând suplețea eterată a noului. Iată de ce în considerațiile sale, von Aichelburg afirmă tranșant: „...caracterizările, denumirile fixează un lucru, indicându-ne topos-ul, dar în același timp îl și ascund.” Ascunderea – continuă el reluând, în ecou, aserțiunile lui Martin Heidegger – fiind o „funcție primordială a limbii ca atare/.../ Definind un lucru, vorbirea ascunde fața lui; vorbind, mutăm sensul, fără a-l surprinde, fără a-l dezghioa.”⁶

Impresia de modelare muzicală a modului său de a gândi arta e întărită atunci când eseistul consideră că „...Rilke evită așa-numita imitație a lumii din afară: el declanșează parcă un mecanism secret prin care obiectul începe să vorbească de la sine, el însuși...” concluzionând, într-un apofatic enunț: „doar prin neexprimare ne apropiem treptat de punctul auto-dezvăluirii obiectului”⁷. El citează acea rostire din „A 9-a Elegie Duineză”: „...*Erde, is es nicht dies, was du willst: unsichtbar in uns erstehn?*” („nu e asta oare, ce îți dorești, pământule: să renaști în noi, invizibil?”). Natura muzicală a gândirii ce singularizează eseistica lui von Aichelburg își dezvăluie soriginea în distanța la care se situează față de contingent, în evanescențele și gravitația obstinată întru spirit, metafizic gândit, ca suprasensibil. Fără nume (*namenlos*), consideră el, înseamnă fără materie și imagini, pre-simțire în orb a lucrurilor. Dar ce este, oare, muzica dacă nu arta ce respinge imaginea? Dintr-o asemenea perspectivă, lumea lui Rilke – în accepția lui von Aichelburg – capătă certe afinități cu universurile magice. Iată de ce se impune ca lucrurile și sentimentele să rămână nenumite (*namenlos*). E singurul mod în care ni le putem însuși: „etichetându-le, mai degrabă le îndepărtăm de noi”. Prin urmare, acțiunea poetului trebuie să fie de ne-exprimare, de intimă identificare cu ele. Dând „lucrurilor o conștiință nouă, de esență umană/.../ poetul exaltă inexprimabilul care constituie, în fond, o re-creare a lumii înconjurătoare, prin înălțări poetice sublime: *aber zu sagen, versteh, oh zu sagen, so, wie selbst die Dinge niemals innig meinten zu sein* (dar să o spunem, înțelege-mă, așa să o spunem, cum niciodată lucrurile însele nu și-au închipuit să fie în adâncul lor). Contopirea noastră cu firea lucrurilor /.../ pe cale de sensibilitate, nu de acaparare rațională, le mântuiește⁸ și le face să dăinuie.

NOTE

1. Wolf von Aichelburg, *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, ediție îngrijită, note și tabel cronologic de Dan Damaschin și Ion Milea, prefață de Dan Damaschin. Titlul pentru care au optat editorii respectivului volum aparține unuia dintre articolele publicate de von Aichelburg în 1945 în paginile *Revisitei Cercului Literar de la Sibiu* (nr. 4/1945).
2. Ion Milea, Notă asupra ediției, p. 20.
3. Wolf von Aichelburg, „Poetul inexprimabilului”, eseu publicat în 1975 în *Secolul 20*, în vol. *Criza sufletului modern...* apare la p. 217.
4. *Ibid.*, p. 217.
5. Cu câțiva ani înainte von Aichelburg publica două eseuri: „Friedrich Hölderlin” (în revista *Secolul 20*, 1970) și „Poezia lui Hölderlin în etapa crepusculară” (rev. *Transilvania*, 1972).
6. Wolf von Aichelburg, *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, „Poetul inexprimabilului”, p. 218.
7. *Ibid.*, p. 218.
8. *Ibid.*, pp. 220-221.

INTERVIU

„ODATĂ INSTALAT CA «PREOCUPARE»,
BACOVIA NU-ȚI MAI IESE DIN MINTE”

INTERVIU CU DOMNUL CONSTANTIN CĂLIN DE DANIELA SITAR-TĂUT

Daniela Sitar-Tăut: Dragă domnule profesor Constantin Călin, de mai bine de o jumătate de secol sunteți preocupat de biografia și opera bacoviană. Care au fost circumstanțele apropiării Dvs de Poet?

Constantin Călin: E o „istorie” cam lungă, pe care am să v-o expun însă cât se poate de succint. Am ajuns la Bacovia, cum am ajuns și la Bacău: din întâmplare. Înainte de a fi repartizat ca preparator la Institutul Pedagogic, nu văzusem „orașul de pe Bistrița” decât din tren. Iar înainte de a scrie primul articol despre Bacovia, nu știam despre el decât datele reținute de la un curs (ce-i drept, memorabil) despre simbolism. În anii aceia, opțiunea mea de studiu era proza, în care am încercat să devin autor, nu poezia. Articolul „Bacovia, azi” din nr. 1/1964 al *Ateneului* (debutul seriei noi a revistei) a fost răspunsul la o comandă. N-am bănuțit, atunci, că va constitui (mai ales că mă nemulțumise felul în care a ieșit) un punct de plecare în activitatea mea. Puțin după asta, angajat ca redactor, m-am trezit în situația de a mă ocupa de celebrările celui de-al doilea „patron spiritual” al publicației: Bacovia. (Față de primul, pedagogul Grigore Tabacaru, erau încă reticente politice, căci, în ultima parte a vieții, fusese inspector al Fundațiilor Regale.) Bineînțeles, am avut nevoie de colaboratori. Apelând la ei, am lărgit mereu cercul „bacovienilor”. Dar, în ceea ce mă privește, intim, nu credeam că voi rămâne în interiorul lui. Astfel, când a fost să mă înscriu la doctorat, m-am dus cu propunerea de a realiza o teză despre Mircea Eliade, sau despre Constantin Stere, pentru care adunasem deja materiale. Profesorul Constantin Ciopraga mi-a sugerat, însă, că nu-i momentul oportun (eram în 1967) pentru a-l aborda nici pe primul, nici pe al doilea. Privind pe lista mea de lucrări și văzând că publicasem o suită de articole despre „Bacovia în critica și istoria literară”, mi-a recomandat să-l aleg pe autorul *Plumbului*, temă pe care, iată, încă n-am epuizat-o. Cineva a numit asta „șerbie literară”. „Jumătate de secol” e un interval amețitor de lung. Când mi se amintește de el, simt în vorbele celui care o face o mirare, sau un reproș, dar și, uneori, o laudă. Reproșul vizează capacitatea mea de lucru: sunt ori nu sunt în stare să-i pun capăt? Am chiar și „amici” care se îndoiesc de asta. Cert, ca și eroul meu, nu mă încadrez în standardele de productivitate contemporane. Par un diletant. Productivitatea alimentează notorietatea. N-o am. Lauda ar fi totuși că nu mi-am părăsit tema. Persistența o datorez lui Bacovia. Odată instalat ca „preocupare”, nu-l mai poți scoate din minte. Ai permanent

sentimentul restului nespus, al situațiilor și detaliilor neelucidate. Vrei să-l restitui cu rădăcini și țărână, – atunci ai de săpat în jur și în adânc! Noroc că mi-a dat Dumnezeu zile și suficientă răbdare încă pentru o atare muncă.

Daniela Sitar-Tăut: *Dosarul Bacovia*, cartea care v-a impus în exegeza bacoviană, era conceput ca o trilogie. Prima piesă a tripticului – *Eseuri despre om și epocă* – vizează mai mult itinerariul biografic, precum și panorama persuasivă a contextului socio-cultural în care s-a format scriitorul; cea de-a doua, apărută în 2004, se apleacă asupra descrierii operei. Repet o întrebare, agasantă poate, care vi s-a pus în ultimii ani: pe când cel de-al treilea volum al dosarului?

Constantin Călin: Fragmente din el au apărut – izolat sau serial – în *Ateneu*, *Vitraliu*, *Pro Saeculum* și, recent, în *Acolada* vecină. În formă încheagată, e cules în proporție de trei sferturi. Îmi dau de furcă (din cauză că am rătăcit sau pierdut unele fișe) câteva zeci de note. Nu o dată, pentru localizarea unui citat, sunt nevoit să reiau lectura volumului sau volumelor în care bănuiesc că se ascunde. Scrupulozitatea e

însă luxul la care nu renunț. Prin analogie cu meșterii, sunt un zidar de finisaje și un pictor de subțire: îmi plac netezimile și contururile bine precizate. Pentru că am întârziat nefiresc de mult, unii dintre cei ce mă citesc ici și acolo (desigur, puțini) au anumite „așteptări”. Îi previn că întârzierea nu aduce întotdeauna calitate. Vrând să umpli goluri ori să dai jos surplusuri, poți câteodată deforma. Stăruința stimulează atenția, dar sunt momente când o și anesteziază. Sper ca, vigilent cu amănuntele, să nu fi omis aspecte importante. În volumul III al dosarului urmăresc receptarea lui Bacovia: mai exact, modul în care un „marginal” ajunge să triumfe; cum un poet perceput, o vreme, ca „minor” e ridicat apoi la rangul de „poet mare”; și cum un „poet pentru artiști” devine „poet pentru toți”, omologat de școală, „clasic”. Atari „metamorfoze” nu pot fi înțelese fără a cerceta îndeaproape „climatele” și „semelele veacului”: evenimentele care i se opun și evenimentele care îl promovează; cele care îl îngroapă și cele care îl învie. Și de a trece în revistă opiniile criticilor: criticii care se mefiază de el și criticii care îl susțin. În fiecare caz, am dorit să știu de ce, iar răspunsurile nu le-am găsit cu ușurință. Judecățile relative la poet au fost influențate de judecățile relative la om; – uneori în favoarea lui, alteori în defavoarea lui. Parafrazându-l, aş spune că nu i-a fost deloc ușor să fie Bacovia! Receptarea, dacă îmi mai îngăduiți o propoziție-două, e mai mult decât suma „ecourilor”, decât prezența „în conștiința criticii”. Ea se reflectă în tiraje, iar acestea depind de structura publicului din diferite epoci. Bacovia (cât și ceilalți poeți capitali) n-a avut – nu-s primul care a constatat-o – publicul meritat. Într-o țară cu 20.000.000, cât avea România spre sfârșitul deceniului al patrulea (din care 80 % rurali), cărțile sale (de pildă, cele scoase de Fundația Regală pentru Literatură și Artă) s-au tras în trei mii și, respectiv, două mii două sute douăzeci și șase de exemplare! Ce, cât și cum se citea în prea lăudata, azi, perioadă interbelică veți găsi în referințele mele, un dosar în dosar.

Daniela Sitar-Tăut: Volumul *În jurul lui Bacovia. Glose și jurnal* (Ed. Babel, Bacău, 2011) continuă firesc preocupările Dvs. anterioare. Afirmați chiar, în paginile acestuia: „Bacovia e un subiect perpetuu”. Itinerariile bacoviene urmăresc deopotrivă atât „curtea operei lui”, cât și proximitățile, prin meditații, adnotări, pagini de critica criticii, susceptibilități, mefiențe în interpretarea confrăților referitoare la acest fecund laborator germinativ care este opera bacoviană...

Constantin Călin: Cele mai multe dintre „glosele” mele sunt, de fapt, niște *blow-up*-uri: reconstitui și măresc detalii din opera bacoviană. Un prim exemplu, nu cel mai spectaculos. În „Tablou de iarnă”, Bacovia amintește, de trei ori, de abator: „Ninge grozav pe câmp la abator, Pe câmp, la abator, s-a înnoptat, Spre abator vin lupii licărind”. Am simțit nevoia să fac istoria acestui „reper”, lucru pentru care am citit toate dosarele despre el din arhivele băcăuane. Al doilea exemplu: Bacovia e, cred, singurul dintre poeții noștri importanți care folosește (o dată chiar într-un titlu) cuvântul *igienă*. M-am întrebat de ce l-a ales ca „temă”? Răspunsul e că igiena a fost un subiect obsedant în primele decenii ale secolului trecut, deoarece ele au fost (înainte și, mai ales, după războiul mondial) marcate de epidemii, care de care mai înfricoșătoare, de febră tifoidă, difterie, tuse convulsivă, scarlatină, encefalie letargică, tifos exantematic, gripă („gripa spaniolă”), ciumă

bubonică ori de extinderea „bolilor sociale”: tuberculoza, sifilisul, paludismul, pelagra. Dovezile manifestărilor lor le-am căutat în dosarele Serviciului Sanitar și în presa locală. Pentru lămurirea acestui „detaliu” (redat în cinci pagini de text) mi-au fost necesare câteva săptămâni de studiu. Deși s-ar putea să le parcurgă cu interes, unii vor spune că așa ceva nu rentează. După mine, însă, un critic trebuie să fie și istoric literar și, nu o dată, istoric pur și simplu. „Glosele” mele conțin zeci de asemenea încercări, utile pentru înțelegerea faptului că lirica bacoviană e îmbibată de viață; e – dacă nu ne sperie termenul – „realistă”. Și – trebuie să adaug – nu m-am oprit la „glosele” publicate, dimpotrivă, ulterior am extins lista lor. Poetul spune în „Vânt”: „Pe drum prăfăria se duce fugară”. Versul merită o „glosă”, căci *prăfăria* (în alternanță cu inundațiile) a fost o caracteristică a mediului geografic local. „Glosa” o veți găsi, împreună cu altele, vreo zece, într-o anexă a volumului III din *Dosar*. Poate și cu unele fragmente de jurnal și corespondență.

Daniela Sitar-Tăut: Casa Memorială Bacovia din Bacău, în care poetul a locuit 22 de ani, a fost deschisă publicului la 1 octombrie 1971 și repusă anul trecut în circuitul turistic. În ce măsură ea e un centru de interes sau un punct de trecere obligatorie pentru orice exeget bacovian?

Constantin Călin: Casa Memorială Bacovia de la Bacău, la a cărei deschidere am avut cinstea să vorbesc (alături de Agatha Grigorescu-Bacovia și istoricul Iulian Antonescu), are numai calitatea de punct turistic, nu și pe aceea de punct de studiu. Putea parveni, cred, la statutul de centru documentar, dar n-a avut muzeografi care să adune barem câte un exemplar din tot ce s-a scris despre poet, de la înființare și până azi: cărți, articole, note, traduceri, pliante, precum și alte documente. Lipsește deci laboratorul intelectual. Pentru ce mi-a trebuit mie, am găsit acolo numai 2-3 %. Dar, deși nu toate exponatele sunt autentice, și deși s-au pierdut unele obiecte din zestrea inițială, casa are „atmosferă”. Într-o vreme, în ea s-au ținut ședințe de cenaclu, conduse de Ovidiu Genaru, iar mai încoace s-au lansat diverse lucrări ale unor autori băcăuani. Eu, nefiind nici turist, nici cenaclist, am trecut mai rar. Instituția băcăuană care a contribuit serios la cunoașterea vieții și operei poetului a fost, în acest interval, Biblioteca Județeană. Datorită ei, beneficiem de două bibliografii atent alcătuite: una, de Liviu Chiscop, în 1971; cealaltă, de Marilena Donea, în 2001. Un alt bibliotecar băcăuan, regretatul Gheorghe Pătrar, a realizat, în 1977, un studiu cu informații utile și interpretări pertinente despre *Bacovia și Bacăul*. Aud că Biblioteca Județeană, în fruntea căreia e azi un tânăr critic (Adrian Jicu), intenționează să pună la punct o „platformă digitală” (zic, oare, bine?), în care pe lângă fondul propriu de publicații ale *Ateneului cultural* (1925-1928) și de manuscrise, să integreze și alte materiale despre poet.

Daniela Sitar-Tăut: Revista *Ateneu*, la conducerea căreia v-ați aflat mai mulți ani, e una dintre publicațiile culturale de referință din țară. Care sunt manifestările organizate de aceasta, și în ce măsură „Colocviile” ei sunt dedicate și valorizează opera poetului?

Constantin Călin: Incontestabil, revista *Ateneu* are meritul de a fi cultivat sistematic, insistent memoria lui Bacovia. Alte reviste au scris despre el, adesea, după calendar, numai

la marile ocazii: aniversări „rotunde”, comemorări. Noi l-am celebrat în fiecare an, într-un mod reflex. Am găzduit, bucuroși, orice „contribuție”. În ansamblul bibliografiei despre poet, lotul de texte cel mai numeros se află în paginile noastre. Revista, condusă cu o însuflețire ieșită din comun, în primul ei deceniu, de Radu Cârneli (eu i-am fost adjunct), a inițiat și organizat Festivalul Literar-Artistic „G. Bacovia” (ediția I, 1971), cel mai mare festival cultural postbelic. Am scris despre ce s-a întâmplat atunci în „Încetățenirea lui Bacovia”, postfața volumului de *Opere* din 2011. Acela a fost vârful tuturor omagierilor. În comparație cu acesta, Centenarul din 1981, desfășurat într-un climat politic și economic diferit, a fost o sărbătoare lipsită de strălucire. După '90, lucrurile au diminuat. Dintr-odată, unii au avut senzația de „prea mult Bacovia”. Niște justițieri improvizați l-au eliminat din numele liceului în care a învățat. Festivalurile nemaifiind la modă și mijloacele din ce în ce mai problematice, s-a ajuns la formula redusă de Colocvii. Ideile lor se regăsesc, în rezumat sau sub formă de articole, în numărul de revistă care le succede. Anul trecut, Colocviul a fost axat pe centenarul volumului *Plumb*, între participanți aflându-se eminenta poetă Ileana Mălăncioiu, membru corespondent al Academiei (la propunerea căreia Bacovia a devenit membru postmortem), eseistul Theodor Codreanu (autorul unui vast studiu despre poet) și istoricul literar Nicolae Scurtu, un detectiv de inedite și texte mai puțin cunoscute. De câțiva ani, Colocviile sunt dublate de o „manifestare” intitulată „Toamna bacoviană”, un praznic cu clientelă multă, de pe urma căruia nu rămâne mai nimic privitor la Bacovia. O excepție a constituit-o lansarea traducerii (de către Lucia Olaru Nenati) a eseului *Existența poetică a lui Bacovia* de Svetlana Matta.

Daniela Sitar-Tăut: Cum se prezintă viața culturală în Bacău? Este Bacăul cu adevărat „un pământ cult”, așa cum l-a numit Bacovia?

Constantin Călin: Evident – iar Dvs. știți asta foarte bine, – Bacovia l-a numit așa în mod ironic. Într-o mare măsură, ironia sa e valabilă și în zilele noastre. Azi avem aci universități, colegii, teatre, galerii de artă, filarmonică, ansamblu folcloric, o filială scriitoricească, reviste (patru). Avem mii de diplomați universitari, sute de doctori în varii domenii, inși cu panaș academic, *pretențioși*. Avem talente în plastică, în muzică, în literatură, ziariști experimentați. Dar – probabil ca și prin alte părți – foarte puțini oameni de cultură. I-aș putea cita fără să am nevoie de mai mult de un paragraf. În cam tot ce se face se simte intenția de *business* și destulă rutină. Egoism miop și indiferență față de celălalt, poreclit la festivități „confrate”. Cu excepția unui mic grup de la Centrul Internațional de Cultură și Arte „George Apostu”, lipsesc animatorii. Lipsește suflul generozității.

Daniela Sitar-Tăut: În revista noastră, *Polemici*, aveți o rubrică permanentă, intitulată „Vorbe, vorbe, vorbe”. Pornind de la considerații etimologice sau relevând originea unor expresii neaoșe, textele Dvs. se transformă într-o diagnoză lucidă și incisivă a faunei contemporane, atât a celei politice, cât și a parveniților și semidoctilor...

Constantin Călin: Îmi place să scriu la Dvs. *Polemici* e, în mare, ceea ce spune titlul ei. Notele mele, care uneori alunecă spre pamflet, sunt reacții de „om de carte” și de observator al actualității. Nu pot ignora „inversiunile” care se petrec în societatea noastră. Bacovia și simboliztii îl urau sincer pe burghezul „hidos”. El a revenit: e „patron”, „om de afaceri”, PDG, ministru, deputat, senator etc. A prosperat, dar cu faima de dubios, de ilegitim, de impostor. E ipocrit, lacom, pervers, „tupeist”. E „corb”, „îmbogățit după revoluție”, „mitocan”. Trebuie să-i arătăm că existăm: nu oricum, ci în stare de vigilență. Că, în numele eticii, putem să-l sfidăm. Sarcasmul e tot ce merită.

NOTE DE LECTURĂ

„EU ÎMI APĂR BOGĂȚIA ȘI-MPLINIRILE ȘI NEAMUL”

ALEXANDRU BUICAN

În ultimele două decenii și mai bine, odată cu scuturarea conștiinței românești de una din pieile trecutului, s-a întâmplat că, printre altele, s-a pus în discuție și „cultul Eminescu”, aceasta însemnând că s-a pus în discuție valoarea reală a poetului dincolo de admirația exorbitantă ce s-a practicat în jurul numelui său în timpul totalitarismului (dar și mai înainte).

În urma deceniilor de anulare a oricărei gândiri personale, generațiile noi era firesc să caute o nouă înțelegere, a fenomenului românesc mai întâi și mai apoi a acestei metafore a poporului român care se pare a fi Eminescu, „sărind” peste acel hiatus care fusese totalitarismul, în care valorile spirituale (ca și cele materiale, de altfel) se degradaseră și se anulasera. Și punerea în discuție a actualității lui Eminescu era inevitabilă. „Patrioții” au sărit în sus, înspăimântați de „denigrarea” poetului național.¹

Însă Eminescu nu poate fi denigrat. El este ceea ce este și este foarte interesant prin ceea ce este. Nu întâmplător i s-a pus eticheta de „poet național”. Am formulat în altă parte această realitate astfel: „M. Eminescu este deci poetul «național». Și asta nu e vorbă în vânt. El dă o haină sufletului românesc. Coagulează direcțiile sufletești disparate ale unei populații buimace, incapabilă să se înțeleagă pe sine și creează... un popor (mai mult sau mai puțin)! E bine să mai cităm odată acele versuri senzaționale:

*Cu laude mângâie deșertăciunea lor;
Din roiuri risipite vei face un popor...*

De atunci geniul său se prezintă asemenea unei ștampile pe care scrie «Român» și pe care acest nefericit o aplică apăsător, de aproape un secol și jumătate pe umărul fiecărui nou-născut de pe aici. Nu altfel își adună turma un crescător de vite australian.”²

Dar tocmai în faptul că Eminescu este metafora poporului român, se află cauza acelei „contestări” a lui. Românii — unii români — își caută identitatea — cea adevărată — și se întreabă asupra destinului lor în lume. Și au descoperit că harta sufletului românesc e mai vastă decât se credea până acum. Și ei, necontestând că Eminescu este cât se poate de reprezentativ pentru poporul român, se întreabă doar cât de reprezentativ este poporul român pentru idealurile, mereu neatinse, dar mereu dorite, de către sufletul omenesc? Și îndrăznesc să caute alte voci mai potrivite cu noua stare a conștiinței românești.

Pentru că este îndoielnic ca un popor cu atâtea curențe în planul realizărilor, ceea ce denotă o curență de viziune asupra lucrurilor și fenomenelor, să poată face, între cântăreții sufletului omenesc, sub forma poeziei, cea mai bună alegere. El nu-l va alege nicidecum pe cel mai „bun”, ci pe cel mai „potrivit” cu starea sa etnopsihologică. Nu cumva Eminescu nu este deloc cel mai „mare” poet român, fiind doar poetul despre care românii cred că este cel mai mare poet român?

Se pot aduce multe obiecții de ordin estetic operei sale, operă în mare parte de tinerețe. „Filozofia” atât de lăudată a lui nu este de fapt decât o reflecție a notelor de studii. După ce și-a rotit ochii ceva timp prin Occident, uimit de ceea ce făceau „domnii” pe acolo, întors în țară i-a dat pe români la școală și a versificat „cosmogonii” și alte locuri comune ale metafizicii germane. Apoi lirica lui erotică nu a fost decât o tânguială puțin demnă, o cerșeală fără înălțime în fața femeii, lirică despre care am spus, de asemenea în altă parte, cu destulă îndreptățire: „Procreția, sublimată în erotism, a luat și ea la M. Eminescu, reflexe ale deznădejdi. Atitudinea virilă este înlocuită cu o cerșeală fără sens:

¹ Pentru că până la deschiderea unei ferestre prin care a reînceput să circule un aer mai curat în lumea românească, în acel contestat an 1989, „critica” purta în ea toate caracteristicile spațiului și momentului în care se manifestase. Astfel, criticii păreau cu toții soldații disciplinați ai unei armate unde idealul era înlăturarea oricărei gândiri personale. Se părea că avem de-a face cu o dirijare directă a criticii de către un for, și până la urmă chiar așa era, căci societatea totalitară structurase în așa fel conștiințele, încât își impusese, insidios, spiritul în cele mai diverse discipline, încât și în cazul criticii se infuzase, în timp, până la nivelul de a doua natură, ideea, sau mai exact, credința că actul critic este altceva decât o chestiune personală a fiecăruia în parte. De unde un consens general, un colectivism al condeielor. Mai întâi că nimeni nu mai avea suficientă libertate interioară spre a se prezenta în fața textului clasic neîmpovărat de ideile oficiale pe care le respiră la formare. Printr-un fenomen curios, dar de înțeles, anumite opere clasice deveniseră, infinit mai mult decât e necesar, axiome culturale. Lipsa libertății împiedică manifestarea deopotrivă a aberațiilor, pe de o parte, dar și a geniului, pe de alta. Dacă, astfel depersonalizată, critica românească nu mai producea nici o stridență a vreunei hazardări negatoare, nu mai producea nici vreun progres în interpretarea de pe poziții moderne a clasicilor. Critica românească prezenta aspectul grotesc al unei adunări de marionete, care la diverse ocazii porneau ritualul elogiului absolut. Eminescu și Călinescu erau victimele admirației hilare a criticilor. Adeziunea era totală, fiecare nouă luare în discuție a celor doi stârnea pe dată delirul de adeziune. Atât de perfecte erau operele în chestiune, atât de adânc erau înțelese de comentatori, încât nu mai rămânea nici o îndoială că nu altfel le-ar fi scris și ei dacă n-ar fi făcut-o cei doi înainte. Laudele curgeau cu atâtă fervoare mistică, încât puteai crede că recenzentul vroia să scoată în evidență ideea numai a nulității sale absolute, a nimicniciei sale în comparație cu obiectul său de cult. „Cât de mici, cât de neînsemnați suntem în fața acestor uriași”, părea că țipă coral critica românească.

² Buican, Alexandru, *Posteritatea lui Bacovia și Istoria... lui G. Călinescu*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2010, pp. 73-74.

*Că te-am zărit e a mea vină
Și vecinic n-o să mi-o mai iert,
Spăși-voi visul de lumină
Tinzându-mi dreapta în deșert.*

Nu mai pare deloc curios că astăzi, când folclorul așa-zis românesc dezvăluie puternice disponibilități pentru accente orientale, lirica erotică a lui M. Eminescu pare și ea orientală prin caracterul ei de «jale» și apare — oricât ar părea de ireverențios s-o spunem — ca un strămoș legitim al «manelelor»³.

Însă carențele atitudinii eminesciene sunt inextricabil legate de natura ei „națională”. Este o viziune poetică a unei națiuni de țărani (cam o treime, dacă nu și mai mult din poezia lui constă în basme versificate — „Luceafărul” însuși este un basm — și basmul este nutrimentul de predilecție al țăranului), și nu e greșit să spunem că poezia lui nu e deloc una a naturii, ci una de-a dreptul folclorică. De unde și izolarea spiritului eminescian în timp și spațiu.

În ce privește timpul, puțini scriitori români au fost, pentru epoca lor, mai anacronici decât Eminescu. Se face mult caz de sintagma „ultimul mare poet romantic”, de parcă ar fi o așa de mare mândrie să fi ultimul în vreo direcție. De pildă, Alexandru Macedonski a fost nu numai contemporan cu simbolismul (francez, mai întâi), cu parnasianismul, dar chiar a făcut parte din colective de redacție ale unor reviste franceze ce aveau să fie printre actele de naștere ale acestor curente. Să nu ne mire însă acest anacronism al „poetului național”. Poporul român apare și el mereu anacronic, în această regiune neclară de la „Porțile Europei”, față de civilizația occidentală (și chiar și de cea a Orientului), fie că vorbim de acel an 1400, fie că vorbim de anul curent, 2017.

Referindu-ne la izolarea în spațiu, este iarăși evidentă legătura lui atât de strânsă de caracterul național. De aceea el nu va trece niciodată granița conștiinței românești. Popoarele creatoare de istorie instaurează o convenție culturală internațională. Ele creează standardele la care se referă cei „mici”. Acestea, deși nu sunt absolute, nu sunt nici arbitrar, ci se structurează pe aspirațiile cele mai înalte ale sufletului omenesc! De aceea Eminescu nu va trece niciodată granița României, de aceea e „intraductibil”.

Dar Eminescu este mai ales izolat de spiritualitatea europeană prin caracterul său atât de specific românesc. Poporul român, despre care s-a spus că este o enigmă a istoriei, nu a stârnit această nedumerire fără motiv. El apare deopotrivă anacronic și misterios, venind de undeva din negura timpului și făcând impresia unei fosile a istoriei, o așa-zisă „capsulă de timp”.

Eminescu este deci cel mai mare poet... pentru români. Într-o altă literatură, produsă de un alt popor, el nu va mai avea același impact. Poporul român nu e deloc un popor de frunte printre popoarele lumii — așa cum suspectează el însuși în conștiința lui colectivă — și el se află chiar la coada clasamentelor ce se fac, târându-se undeva acolo, la „porțile Orientului” (de fapt, în afara „porților Europei”), fără să fie capabil de vreo performanță. Un poet — în cazul de față M. Eminescu — care este, atât de deplin, de total, de fără rezerve, receptat de un popor ca poporul român, trebuie, matematic, să fie un poet cu probleme.

Și ca să ajungem și la opera politică a lui Eminescu să spunem că Eminescu va rămâne mereu sus în stima românilor și

pentru faptul că le-a dat un motiv de ură — vezi faimoasa sa ură împotriva „străinilor”. Poporul român fiind un popor vechi nu face niciodată performanță în planul culturii și civilizației moderne. De aceea nota dominantă a sufletului său va fi o neîntrepută nemulțumire față de sine și o stare de agresivitate față de cei care produc performanță. Așa cum primitivul, orice i-ai da, va urî pe omul alb care trimite oameni în lună, tot așa românul va considera că e victima celor care pot, a celor care, crede el, sunt responsabili că el nu poate.

Eminescu, acest poet mare, acest cântăreț și ideolog al unui român mareț, cu un viitor care nu poate să fie decât asemenea, a aflat de măreția românului la Viena și la Berlin, și nu „acasă”! El, care, ca orice geniu, își dorea un popor, venise din Germania îmbuibat de ideile naționalismului german, dar care ideile se bazau pe realitățile sufletești ale germanilor. Atunci el a căzut în capcana pe care de obicei ți-o întinde tinerețea și imaturitatea și i-a confundat pe români cu germanii.

Eminescu, care a fost mai nemulțumit de contemporanii lui decât oricine, a escamotat adevărul și a dat vina pe... alții (vezi „pătura superpusă”)! Din acest motiv concluziile lui, care li se par acestor timorați, refugiați în atâtea iluzii despre calitatea poporului român ca într-un azil de debili, de valoare absolută, sunt în afara adevărului. În Eminescu, românii și-au găsit o doctrină de scuze, dimpreună cu o noblete trecută (în mare parte închipuită), de care făcuseră atâtea caz și pașoptiștii, care să le salveze onoarea.

Macedonski, care înțelegea perfect experiența existențială a pașoptiștilor, ce se exaltaseră de virtuțile poporului — pe care, de altfel, îl așezaseră pe harta politică a Europei, într-o casă nouă numită România — și își încheiaseră ciclul cu mult mai puțin entuziasam decât și-l începuseră, dădea dovadă, la acea vreme, de un scepticism mai aproape de adevăr:

*Constrânși, după cum suntem, de-a noastră nulitate,
Străbunele mari nume de noi sunt invocate;
Mihai, Ștefan sau Mircea și alți atâți eroi!
Voim prin ele-n lume s-avem locul de-onoare,
Dar lumea ne răspunde cu-o voce răzătoare:
„Vă știm străbunii voștri, ce sunteți însă voi?”*

*Încete aste fumuri de vanitate oarbă,
Căci orice-energie ea poate să ne-absoarbă!...
Să facem, de se poate, de noi să ne mândrim!
Astfel putem ajunge a fi un popor mare
În fața cărei lumea să stea în admirare:
Ce-au fost străbunii noștri la rându-ne să fim!*

Dar, cu acest program al adevărului, a fost imediat ostracizat. Eminescu a autorizat starea de înapoiere a românului, și atenție! L-A DEMOBILIZAT! „Nu contează — strigă românul în ipostaza de intelectual — că suntem ultimii în toate și am traumatizat pe oricine a intrat în contact cu noi, important e că Eminescu a spus că e bine să fim așa! Și așa vom rămâne!” „Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul” a devenit mantra unei comunități care s-a resemnat în neputință. De ce nu bogăția și împlinirile? Și, într-o țară în care pe fiecare metru pătrat este ceva de făcut sau de reparat, dar în care nu se face și nu se repară nimic de către nimeni, un asemenea îndemn devine de-a dreptul nociv.

³ Ibidem, p. 63.

Potrivit unei logici a bunului simț, un poet care se bucură de adeziunea românilor, care ne apar cum ne apar la tot pasul, un poet cum este deci Eminescu, se poate considera a fi nu numai o piedică în calea înaintării unei umanități ce încearcă să răzbată într-un mediu ostil, a unei trăiri superioare care-și cere drepturile în pofida mediului barbar, dar o prezență de-a dreptul nocivă.

Să mai spunem și că există o logică, „poetică” s-o numim, potrivit căreia tot răul, toate nedreptățile, toate atrocitățile și tot urâtul care se petrec într-o societate sunt autorizate de scriitorii idolizați de către ea. Numai cei care i s-au opus, acei scriitori „blestemați”, se păstrează curați în fața realității inacceptabile, tocmai prin aceea că ei înșiși nu au fost și nu sunt acceptați în continuare. Adică, folosind o expresie de curând adoptată în limba română, au refuzat să fie parte a problemei, sperând ca, măcar cândva în viitor, să devină parte a soluției.

Până la urmă însă, întreagă această discuție despre poporul român și despre poetul lui „național” este doar o discuție academică și aproape fără nici un rost, întrucât sunt semne că nici Eminescu, nici alții, nu mai sunt citați deloc. Specia omenească, derutată total, ajunsă la calitatea de azi, calitate la care a redus-o cantitatea în urma exploziei demografice, a luat-o deja, și o va lua din ce în ce mai mult, pe căi ce nu vor mai păstra mai nimic din jaloanele unei umanități structurate până nu demult pe criteriile umanismului renescentist.

După cele spuse mai sus ne vom contrazice dacă vom spune că Eminescu este totuși un poet mare după toate standardele? Nicidecum. Numai că el, fiind un suflet tânăr, neajuns la maturitate, este și ar trebui să fie perceput ca un poet de formare. De altminteri, Eminescu se tocește repede, în adolescență. Și tocmai pentru că impresia primă lăsată este atât de puternică, senzația dintâi se caută apoi cu îndârjire prin treierarea operei sale cu porniri maniacale de colecționar.

În ce privește situația acestor „supuși” întârziați, neîntărcați, ai lui Eminescu, vom spune că, dacă în adolescență n-ai făcut o pasiune mortală pentru Eminescu, e foarte posibil ca mai târziu să nu ajungi nicăieri. Dar, dacă la vârsta maturității ai rămas tot la Eminescu, e sigur, de această dată, că n-ai ajuns și nici nu vei ajunge vreodată undeva. Până când românul — în ipostaza sa de intelectual — nu va ajunge la o maturitate care să-i permită să se despartă de Eminescu, N-ARE NICI O ȘANSĂ!⁴

⁴ În cel mai recent pelerinaj pe care l-am făcut la Cimitirul Bellu — acest Pantheon românesc — am revăzut, desigur, și mormântul lui Eminescu. Deși mai puțin ca altădată, era totuși încărcat cu tot felul de „semne” de dragoste din partea supușilor săi. Și de astă dată era acolo cineva cu un statut destul de incert, acum o femeie aproape în vârstă ce trebuia cu un rost numai de ea înțeles, cu gesturi maniacale, ce trădau că sârmana avea sistemul nervos afectat serios. Și mi s-a părut această prezență asemeni unei metafore ce se potrivea destinului de azi a lui Eminescu în conștiința românească. Faptul că nu mai apare măcar o singură floare pe mormântul altui mare scriitor român arată că literatura este lipsă de pe radarul conștiinței românești și că, de fapt, în cazul unui singur scriitor român — acesta fiind Eminescu — se manifestă un simplu misticism.

Acele artefacte agățate de mormânt pe toate părțile reflectau, de fapt, o pornire maniacală de iubire ferventă, de natură religioasă, dar care nu mai putea avea nimic de-a face cu poezia, ci doar cu refugiul unor năpăstuiri de soartă într-un cult nu departe de cel practicat prin biserici. Și dincolo de sentimentul firesc de compătimire față de acești nefericiți care au găsit alinare în Eminescu, un alt gând era firesc să se nască în fața impresiei de pom de Crăciun pe care a ajuns s-o facă locul de veci al poetului „național”. Anume că totuși, cu toată înțelegerea față de acești nefericiți care au, desigur, libertatea de a-și manifesta deopotrivă înfrângerea personală pe de o parte și cultul față de poetul care-i reprezintă atât de bine pe de alta, aceste semne de dragoste echivalează mai mult cu o profanare de morminte.

ANTOLOGIE

ALEXANDRU MACEDONSKI

ȚARA TAINICĂ

*Kännst du das Land
Wo die Zitronen blühn?*

Cunoști tu oare țara
În care primăvara
E iarnă ne-nțetată,
O patrie în care
Trăiește fiecare
Cu inima-nghetată?...

Eu o cunosc.

Cunoști acea câmpie
Imensă și pustie,
Ce vara când sosește,
Aprinsă arde-n soare
Și unde vântul moare
Sau jalnic lăncezește?

Eu o cunosc.

Sau știi cumva ținutul
În care Domn e lutul
Și face pe trufașul?
Acolo totdeauna
Cinstită e minciuna
Și nobil este lașul.

Ah! eu îl știu.

Și oare mai știi încă
Prăpastia adâncă,
O gură nemblânzită
Ce simte o plăcere
Junețe și putere
De veacuri să le-nghită?

Ah! eu o știu.

GEORGE BACOVIA

CU VOI...

Mai bine singuratic și uitat,
Pierdut să te retragi nepăsător,
În țara asta plină de humor,
Mai bine singuratic și uitat.

— O, genii întristate care mor
În cerc barbar și fără sentiment —
Prin asta ești celebră-n Orient,
O, țară tristă, plină de humor.

ANIVERSARE

SCRIITORUL ȘI JURNALISTUL ȘTEFAN PETICĂ 140 DE ANI DE LA NAȘTERE

MIHAELA ALBU

Note preliminare

„Apariția fulgurantă a lui Ștefan Petică în literatura română va provoca la nesfârșit, în posteritate, un regret arzător. Au mai existat scriitori români dispăruți în plină tinerețe, speranțe nenumărate retezate înainte de vreme, dar, prin ceea ce reușise să ne dea înaintea împlinirii vârstei de 27 de ani, Petică reprezintă poate cazul cel mai tragic înregistrat de istoria literară românească. Măsurăm abia astăzi, în secolul XXI, proporțiile acestei pierderi.”

Astfel sintetizase criticul Mihai Zamfir, în 2009, la comemorarea a 105 ani de la stingerea lui Ștefan Petică, destinul omului și locul scriitorului (poet simbolist, jurnalist, dramaturg, traducător) în cultura românească. (v. *România literară*, nr. 42/ 2009, articolul „Ștefan Petică – suavul visător”)

Născut în 22 ianuarie 1877 în comuna Bucești, jud. Galați, stângându-se din cauza unei boli necruțătoare – tuberculoza – în 1904, Petică va avea o existență scurtă, dar extrem de prodigioasă în plan literar și jurnalistic.

Activitatea literară o va începe de timpuriu. Astfel, după ce frecventează școala în Tecuci și Galați, va debuta în 1896 (înainte de a susține bacalaureatul la București) în revista „Lumea nouă literară și științifică”, an în care va traduce și din E.A. Poe povestiri ce vor fi publicate în volumul *Nuvele extraordinare*, apărut la Craiova.

Nu vom trece în revistă în cele ce urmează întreaga sa operă – incredibil de bogată și variată, ținând cont de viața atât de scurtă a autorului, mai ales că – în timp – i s-au dedicat documentate studii monografice, precum și un număr impresionant de articole.

Ne vom rezuma la a atrage atenția asupra activității – de asemenea incredibil de bogată – din presa vremii.

1. Activitatea jurnalistică

Ștefan Petică și-a axat activitatea jurnalistică pe teme extrem de variate și pe multiple paliere – de la critică literară și de artă la articole pe teme de filozofie sau de estetică, de la subiecte din economie la unele de sociologie ori de actualitate politică, toate demonstrând „intellectualismul lui vast” – în termenii lui C.D. Zeletin („Reflecții asupra lui Ștefan Petică”, în vol. *Ștefan Petică la 110 ani după... Volum omagial*, Ed. Aius, Craiova, 2014, p. 99).

Având în vedere multitudinea de domenii, dar și numărul foarte mare de studii și articole, în cele ce urmează vom surprinde numai câteva aspecte ale preocupărilor sale.

Ca și în cazul lui Eminescu, față de care, în receptare, situăm pe primul plan poezia, și în cazul lui Ștefan Petică, cel ce

se va apleca asupra operei lui se va axa desigur, în primul rând, pe poezie. Astfel că, și în cazul lui Petică, poetul (simbolist) îl surclasează pe jurnalist.

Și totuși, și unul și celălalt au avut o activitate jurnalistică intensă, pe teme din domenii foarte variate și „la zi”.

Într-o viață extrem de scurtă – practic zece ani de activitate propriu-zisă (în 1894 publică primul articol – „Socialismul la sate”, în revista *Munca*), jurnalistul¹ Ștefan Petică colaborează la foarte multe și diverse (ca orientare) publicații² și scrie un număr impresionant de articole. Am avut curiozitatea – și răbdarea! – de a le număra pe cele dintr-un singur an (1900), publicate toate în *România jună*, și am ajuns la 404! În același an mai apăruseră însă alte două în *Noua revistă română*. Așadar – 406 articole într-un singur an, fără a mai pune la socoteală poezii, poeme în proză ori teatru, scrise tot în 1900. Efervescența creatoare din acel an o subliniașe și Mihai Zamfir în articolul „Ștefan Petică – poet fără noroc” (în vol. *Ștefan Petică la 110 ani după... p. 108*), arătând că „Ștefan Petică atinsese la 1900 punctul maxim al dezvoltării sale spirituale o dovedesc nu doar volumul de versuri din 1902 ori poemele în proză (...), ci și piesele de teatru compuse aproape concomitent”. Dat fiind numai acest singur exemplu, pe lângă statutul incontestabil de poet, „întâiul (poet) simbolist declarat și veritabil”, statut fixat (impus, pe bună dreptate) de către G. Călinescu (în *Istoria literaturii române...*), prodigioasa activitate jurnalistică, desfășurată cu tenacitate într-o continuitate impresionantă, ne determină să-l includem pe Ștefan Petică și printre cei mai importanți jurnaliști români. Dacă „opera poetică și opera sociologico-morală (în cazul său) reprezintă două universuri neamestecate”, așa cum apreciasse C.D. Zeletin (v. *op. cit.*, p. 101), întreaga producție jurnalistică, indiferent de domeniu și tematică se bazează pe o aceeași cultură vastă și din domenii variate.

Evantaiul de teme, seriozitatea cu care este tratată fiecare, indiferent de domeniul abordat, lejeritatea cu care își argumentează ideile, susținerea acestora bazându-se pe informații exacte, uimesc și dau încă o dată măsura unui real savant. El avea, cum se știe și cum sublinia și Mihai Zamfir, „o informație culturală uimitoare, ce depășea cu mult pe aceea a contemporanilor”, criticul insistând apoi pe „cultura literară fără echivalent în epocă” (*op. cit.*, pp. 103, 109). În articol, Mihai Zamfir se referă cu deosebire la informația care îi va servi lui Petică în literatura sa, precum și în articolele teoretice și de critică literară, dar se poate extinde aceasta asupra întregii sale creații.

Toată această cultură îi va folosi așadar și în celelalte domenii abordate în articolele din ziare, scriitorul fiind dublat de un jurnalist profesionist, scriind, așa cum s-a mai subliniat, la

doar 19 ani, „ca un jurnalist perfect format” (Zamfir, *op. cit.*, p. 107), publicând articole de critică și teorie literară, de sociologie, de economie, estetică, filozofie, istorie și chiar pe teme de agricultură.

1.2. Domeniile abordate. Teme și subiecte

O listă cu toate titlurile, pe ani și publicații, pusă la dispoziția cercetătorului în volumul omagial din 2014, ediție îngrijită (cu un cuvânt înainte, un tabel cronologic și repere bibliografice) de Nicoleta Presură Călina, dă măsura nu numai a cantității uriașe de titluri, dar servește și la o sistematizare tematică. La o trecere în revistă a titlurilor vom observa unele axate pe teme de politică la zi, jurnalistul comentând multe aspecte din viața cotidiană, din parlament, din mediul academic, din cel artistic, din învățământ ori din economie, dar mai ales din viața culturală românească ori europeană.

Având în vedere cultura impresionantă, precum și posibilitatea de a fi la curent cu literatura (și cultura în general) contemporană, de real interes până astăzi sunt articolele pe teme literare, de estetică ori filozofie.

1.2.1. Estetică și teorie literară

Poetul simbolist este recunoscut deja și ca unul dintre cei mai avizați teoreticieni (el fiind, cum subliniase Eufrosina Molcuț, în vol. *Ștefan Petică – Scrieri*, 1979, „teoreticianul profund și subtil” al simbolismului), având în vedere pe de o parte cunoașterea temeinică a scrierilor celor mai importanți reprezentanți, dar și a teoriilor asupra curentului, deopotrivă străine și românești. În articole precum „Poezia nouă” (în *România Jună*, I, nr. 65, 13 feb. 1900 și II, nr. 68, 16 feb. 1900) ori „Estetismul lui Ruskin”, în *Noua Revistă Română*, I, nr. 3, 1 feb. 1900) – pentru a da numai câteva exemple – teoreticianul noului curent european (pe care-l numește *estetism*) îl prezintă din interior, dovedind o perfectă cunoaștere a fenomenului, polemizând sau fiind în consonanță cu cei a căror operă o discută de pe poziții de egalitate, selectând cu maturitate ceea ce este peren.

Și toate acestea sunt perfect sintetizate de Mihai Ene în densul său studiu „Ștefan Petică – eseist și critic literar”, iar citându-l nu facem decât să-i împărtășim opiniile: „Erudiția, pasiunea, inteligența pe care le pune în slujba cunoașterii literaturii și artei europene îi creează lui Ștef Petică un orizont vast, în care propriile idei se pot așeza cu lejeritate și discernământ. Nimic din ceea ce întreprinde la nivel ideatic nu este întâmplător și se bazează pe un studiu riguros. Încă de la primul contact cu articolele sale se vede maturitatea cu care sunt tratate temele, informația exactă și afirmațiile pertinente ce însoțesc orice argumentație. De asemenea, se remarcă nu doar cunoașterea și aderența la noile idei estetice, dar chiar existența la Petică a unei mentalități deja formate în spiritul acestor idei.” (v. art. „Ștefan Petică – eseist și critic literar”, în vol. *Ștefan Petică la 110 ani după...*, p. 180)

NOTE

1. În 1902, legitimația pentru Biblioteca Academiei confirmă calitatea sa de ziarist (v. https://ro.wikipedia.org/wiki/%C8%98tefan_Petic%C4%83)
2. *Munca, Lumea Nouă, Revista modernă, Literatorul, România jună, Noua revistă română, România jună ilustrată, România ilustrată, Depeșă, Apărarea națională, Dorobanțul, Românul, Economia națională, Sămănătorul, Făt-Frumos* (Am enumerat revistele și cu scopul de a informa despre publicațiile apărute în acei ani, n.n.)

ISTORIE LITERARĂ

GEORGE BACOVIA. „UMBRA”

(135 DE ANI DE LA NAȘTEREA POETULUI:
17 SEPT. 1881)

MIRCEA COLOȘENCO

„Umbra” a apărut, mai întâi, în revista băcăuană *Ateneul literar* (I, 4, iunie 1925, p. 3), și reprodușă întocmai în volumul *Scânteii galbene*. Poezii (Bacău, Tipografia Minerva, 1926, p. 25).

Ulterior, atât în periodice, (*Căminul nostru*, Bacău, III, 1-2, ianuarie-februarie 1928, p. 17; *Revista scriitoarelor și scriitorilor români*, București, 1929, 1934, 1944, 1956, 1957, 1978, cu excepția a două intervenții minore în *Revista scriitoarelor...*, poezia a fost reprodușă identic, ca la apariție).

În cartea sa titrată *Bacovia. Viața poetului* (București, EPL, 1962, p. 123), Agatha Grigorescu Bacovia face precizarea că poezia aceasta i-a fost lecturată de către poet în vara anului 1921, în camera din București ocupată de el în locuința fratelui Eugen Vasiliu, în prezența lui Aurel Savela, cumnat de celălalt frate – Constantin. Pe atunci, George Bacovia avea fața tumefiată de o eczemă.

În nici una din edițiile postume ale volumelor de poezii bacoviene (nici în cea alcătuită de subsemnatul sub egida Academiei Române, *Opere*, București, 2001, Univers Enciclopedic, p. 87, 771-772), nu a fost menționată prezența unei variante olografe.

De curând, în colecțiile Muzeului Literaturii Române din Iași, am depistat un manuscris olograf bacovian (nr. inv. 9766), aflat pe o cartolină ilustrată *Made in Italy. Proprietatea Artistică A. SCROCCHI – MILANO*, reproducând tabloul *VENETIA. Sul Molo*, cu semnătura indescifrabilă a pictorului, dedicată *Domnișoarei Agatia Grigorescu*, căreia îi lipsește adresa și datarea. Iată varianta consacrată în volume:

UMBRA

Mă prăfuiuse vântul umblând peste hârtii
Se întindea noianul de unde nu mai vii;
O umbră, în odaie, pe umeri m-apăsa –
Vedeam ce nu se vede, vorbea ce nu era.

Poți să te culci, e ora și noaptea-ntârziată,
Vei scrie, altă dată, orice, și tot nimic.
O umbră ești acum, și nu pot să te ridic,
Lăsând odaia goală, și lampa afumată...

În varianta mss, apar următoarele inițiale: v. 3: *O umbră în odaie pe umeri apăsa*; v. 4: *Vedeam ce nu se vede, vorbea ce nu era...*; v. 5: *Poți să te culci de-acuma e noapte năintată*; v. 7: *O umbră ești acum și pot să te ridic*.

Varianta aceasta inițială ne dovedește faptul că George Bacovia era un perfecționist, de altfel cum se poate constata în întregul său laborator de creație, nu îndeajuns pus în evidență de exegeții săi.

VORBE, VORBE, VORBE

VI

CONSTANTIN CĂLIN

Onoarea partidelor”. A tuturor membrilor și, îndeosebi, a liderilor. Există, oare, azi, așa ceva? Cine mai cultivă acest sentiment? Câți își amintesc, din „Regele Poloniei și Domnul Moldaviei” de Negruzzi, dacă nu din cronicile franceze, cuvintele celui ce a spus „Tout est perdu, fors l’honneur!”? „Dalmațienii” și „pistruiații” zilelor noastre, categoric, nu! Pentru nici unul din ei, onoarea nu e ceva dramatic, de viață și de moarte, ceva ce nu se negociază. Ce onoare are, de pildă, PSD, partid cu unii dintre „baroni” și președintele condamnați? Care, din această cauză, nu poate replica, punctual, aluziilor, criticilor și acuzațiilor adversarilor. Când o face, răspunsurile sunt retorici, abateri de la „cesiune” și impertinențe. Victorios în ultimele alegeri, PSD suferă deja de semeție și-i nepăsător față de ideea de onoare. Onoarea cere să nu minți, să acționezi moral în orice situație, să-ți acorzi vorbele cu faptele, cere cinste (inclusiv în folosirea ghilimelelor), integritate, consecvență. Cum a ajuns, totuși, „sus”? Exhibându-se în mare iubitor de țară și furnizor derezonabil de bunăstare: „Bunăstarea – prioritate zero!” Din păcate pentru noi toți, „poporul” (evident „poporul pesedist”, format, în majoritate, din rurali și mărginași ai orașelor) l-a crezut. „Popor” fără tradiția onestității, interesat de „ce se dă”, nu de principii și care n-ar refuza domnia corupților, numai să fie „olecuță mai bine”! Ce bine poate să iasă, însă, când îți încredințezi soarta unuia care – viclean, versatil, lipsit de scrupule – te-a mai amăgit de câteva ori? Te-a cumpărat la preț de mărunțiș și te-a abandonat. Tu, care îl susții în ciuda „petelor” pe care le are și ignorând că socialismul său e contrafăcut, ai stagnat ori ai decăzut, în ultimele decenii, iar el (mai exact baronetul lui) a prosperat într-un fel care l-ar sidera pe burghezul din secolele trecute. Fiindcă-i demagog, nu cumva îl consideri și „democrat”? Încă n-ai înțeles că e o „organizație clientelară”, și nu o formațiune politică generoasă, ghidată de umanism? Inerția ta de „a merge cu el” seamănă cu mersul oii după lup. Departate de mine gândul de a te compătimi. Îți meriți condiția! Votându-l, i-ai devenit complice. Dacă te-aiști un pic lucid, te-aiști mustra. Comportamentul tău mă afectează imens, căci mă obligă să trăiesc la standardele tale mediocre. Teamă mi-i că până o să-ți schimbi mentalitatea și o să te „deștepți” (cum îndeamnă Imnul) îmi trec anii, îmi trece viața!...

Ghiță! Cea mai nepotrivită formulare auzită, la televiziuni, în lunile din urmă, a fost aceea de „Domnul Ghiță”. Și nimeni nu zicea imediat, cum ar fi fost firesc: „Pardon!” E cumva sus-numitul un personaj pozitiv? Îl consideră așa, probabil, doar consumatorii de „dezvăluiri incendiare” și „revelații” incontrollabile. Dar, oricât l-ar gonfla mamelucia de la televiziunea sa, Ghiță nu-i decât un tănuitor și un delator, o canalie contemporană, nicidecum un erou. Ar fi înjust să-l comparăm cu Pacepa, cu Assange, cu

Snowden. Profilul său e de turnător. Am o aversiune iremediabilă față de cei de felul său. Un erou nu se ascunde, nu-i compromite pe cei pe umerii cărora s-a cățarat, nu folosește arhiva instituției ca muniție personală. Eroii sunt loiali, corecți în toate împrejurările. Luptă cinstit, direct, indiferent de consecințe. Are Ghiță aceste atribute? Comportamentul său e (până și numele duce către o atare afirmație) de mistreț rănit. Un mistreț cu milioane de euro în burtă, care a fost și s-a vrut din nou deputat cu partidul „românesc” al unui mic demagog. Atacă, dintr-un bârlog, ca să se salveze, disperat, fără întoarcere. Discernământul și sinceritatea lui sunt îndoielnice. Dacă a fost sincer și responsabil, cum a putut să țină în sine, ani de zile, atâtea secrete sulfuroase? Un om cu adevarat sincer s-ar fi sufocat, ar fi explodat. Sinceritatea nu suportă amânări. Așadar, Ghiță e Ghiță, de ce să-i spunem „Dl Ghiță”? De ce devalorizăm cuvântul „domn”, care are sfințenia sa? Apropos de asta, bunul-simț mă împiedică să le spun „domni” celor mai mulți dintre politicienii actuali. „Domnii” autentici sunt „oameni de calitate”, modele pentru societate, nu suspecti și agramăți inexpressivi, care au un vocabular mai restrâns decât al unor șefi comuniști. Posedă diplome, dar nu și doxă pe măsura lor. Uneori se învârt în jurul unui singur cuvânt: „gestionează”, tija „discursului” lor. Ca sumă de intelectuali, toate parlamentele postdecembriste au fost inferioare Marii Adunări Naționale, care i-a numărat în rândurile ei pe Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, G. Călinescu, C.I. Parhon, Ionescu-Sisești, Traian Săvulescu ș.a. Câți academicieni, câte personalități culturale reprezentative (scriitori, plasticieni, oameni de teatru, compozitori) a avut parlamentul care s-a dus? Dar cel de-acum? Dacă mătușa Andronescu, față-dos Nicolicea (care ies mereu la televizor), Fasonel Tăriceanu –, Război civil” și greoiul Teodor Atanasiu sunt cremă, e jale mare!

Pofticioșii. Sunt cei care merg la sărbătorile oficiale și la cele religioase cu singurul scop de a se înfrupta din „bunătățile” oferite de organizatori: bere și cârnați (de 1 Mai), fasole cu ciolan (de Ziua Națională), sarmale (la Sf. Parascheva), plăcinte (ca mai dăunăzi, la Ziua Unirii). În timp, li s-a format un reflex de tip pavlovist. N-o să remarcă la ei bunăcuviință, smerenie sau entuziasm patriotic. Rabdă anevoie ceremoniile, pândind cu aviditate momentul împărțirii bucatelor. Deși s-a spus că suntem un „popor mândru”, se produc atunci scene similare cu cele de la sosirea „ajutoarelor” în Irak, Somalia, Haiti ori în zone sinistrate. Într-o clipă sărbătoarea e pângărită. O lăcomie ancestrală, „paleolitică” irumpe în masa de oameni, care își dau coate, se împing, se suduie. Ordinea devine învâlmășeală și liniștea se prefăce în hărmălaie. Asemenea scene ne rușinează pe toți. Însă cel mai tare ar trebui să-i rușineze – să-i rușineze și să-i usture! – pe politicieni, pentru că, în nu puține cazuri, pofta e accentuată de sărăcie.

TRĂIREA ROMÂNEASCĂ

„FIAT JUSTITIA, PEREAT MUNDUS”

ALEXANDRU BUICAN

Dna Florica Ichim, legatara lui Camil Petrescu, întreba nu demult, cu un ton de dezolare: „De ce oare este Camil Petrescu atât de ignorat?”. Nu i-am răspuns atunci decât în câteva cuvinte; voi încerca s-o fac ceva mai bine acum.

Trebuie să trec însă peste mai multe motive care sunt legate de corupția „inteligenței”, creație a totalitarismului de tip coreean. Dintr-o dată acești lași, care se mențin încă în funcțiile academice, au devenit mai catolici decât Papa.

În realitate, motivul este mult mai profund și l-a intuit bine Monica Lovinescu atunci când afirma că un scriitor cum e Camil Petrescu este de un tip rar în cultura românească. Și trebuie să spunem tranșant că exigența sa este de tip occidental și se potrivește foarte puțin cu mentalitatea de dâmboviță, orientală, a românilor.

Dar mai întâi iată cum caracterizează C. Rădulescu-Motru caracterele culturii europene: „Gânditorii elini au descoperit pentru prima oară puterea eliberatoare a rațiunii omului de sub jugul ignoranței și a prejudecăților. Raționamentul logic a eliberat cifrele aritmetice de calitățile lor oculte în care ele erau învăluite și dădu astfel drum liber științei matematice, apoi, rând pe rând, celorlalte noțiuni științifice, adevărul obiectiv științific deveni posibil. Raționamentul logic nu se opri la explicarea lumii materiale. Gânditorii elini îl aplică și în domeniul faptelor morale omenești. Înțelepciunea fu recunoscută ca ideal al condiției morale. Prin aplicarea legilor rațiunii sale omul se eliberează, având în același timp cu cunoașterea adevărului științific despre lumea materială, și stăpânirea de sine, ca ființă morală. Civilizația europeană își inaugura astfel în gândirea elină originalitatea sa caracteristică față de celelalte civilizații ale antichității. Ea este o civilizație clădită pe autonomia rațiunii omenești. Pe funcția autonomă a rațiunii întemeiază ea, universalitatea legilor naturii materiale externe, precum și universalitatea normelor de conduită morală.”¹

Nimic nu poate fi mai judicios decât ce spune C. Rădulescu-Motru, și el revine mereu asupra acestui adevăr cu precizări. „Un european civilizat crede în universalitatea legilor științifice și universalitatea normelor morale, fiindcă le socotește, atât pe unele, cât și pe celelalte, izvorâte din aceeași rațiune, una și universală.”²

Tocmai pentru că pătruns de absolutul – sau „universalitatea” cum o numește Rădulescu-Motru – normelor de

conduită morală, a reușit occidentalul să-și salveze ființa de acele mocirle ale josniciei care au fost dictaturile, și în special totalitarismul. Ceea ce nu s-a întâmplat „la noi”, „pe aici”.

Dar aceste virtualități ale sufletului occidental se cuantifică în fapte de viață socială și cazul lui Socrate fascinează în posteritate. El a pus ideea de lege mai presus de propria-i viață și a refuzat să se salveze de la moarte, pentru că... s-ar fi încălcat legea! Nu altceva a făcut Giordano Bruno, care și-a dat și el viața în numele adevărului.

Așadar, dacă ai această funcțiune pe care am putea-o numi „senzor de umanitate”, aparții spațiului cultural occidental, care nu este mai întâi geografic, ci ideatic. „Occidentul” este o idee!

Oriunde ți-ai îndrepta însă privirea în largul culturii române vei vedea refuzul valorilor de mai sus. Și, ca să mă întorc la Camil Petrescu, voi spune că se pot cita o mulțime de exemple, de respingere din motive obscure, atavice, a acelei atitudini care face esența camilpetrescianismului. Dar ne vom mărgini la un singur citat care ne este la îndemână și pe care-l luăm dintr-o prefată la un volum de teatru de Camil Petrescu apărut de curând. „Cazul lui Gelu Ruscanu”, care este emblema spiritului camilpetrescian, este interpretat astfel: „...În cazul lui Gelu Ruscanu, himera justiției absolute, ca emanație a conștiinței însetate de logică, se prăbușește în fața valorilor ontologice ale realității pe care nu reușește să le asimileze în toată complexitatea lor.... Gelu Ruscanu trece drept prototip al intelectualului ars de absolut, hipnotizat de idee, dar, la un examen mai atent, nimic mai puțin dilematic decât această natură tranșantă. Orice dilemă îl înfricoșează, preferând să-i opună dogma. Între căutarea adevărului printre concesii și verdictul dogmatic se află deosebirea dintre omul intelectual și omul credincios al cărui adevăr oferit de dogmă îl scutește de «moșirea» lui.”³

În câteva rânduri este anulat un întreg orizont psihologic, fascinant „pentru cei puțini”, cum se exprima Stendhal și ne întrebăm atunci care mai e rostul retipăririi teatrului lui Camil Petrescu.

Însă nu trebuie să dăm prea multă importanță prostiilor – care sunt, de fapt, mișelii – de mai sus. Camil Petrescu nu e mare scriitor pentru că a descris „perfecta mahala” românească, ci pentru că a înfruntat-o, pentru că a întrupat

tocmai această nostalgie după „umanitatea superioară”, cum o numea el. A-l „înțelege” tu mai bine decât se înțelegea el, este tocmai această imposibilitate de a accepta un element psihologic cu desăvârșire străin morfologiei tale etnice.

Esența culturii occidentale nu stă în a căuta adevărul „printre concesii”. Dictonul „Fiat justitia, pereat mundus” însumează acele necesități ale sufletului occidentalului.

Imaginați-vă un Socrate sau Bruno la români! Sărmanii „dogmatici”! Și sărmane popoare care au asemenea dogmatici! Noroc că noi, românii, avem grijă să-i izolăm ori de câte ori apar prin cine știe de mister biologic, și chiar să-i strivim, după caz.

Un Gelu Ruscanu aplicat concretului a fost tocmai dl. Paul Goma (și n-a fost Camil Petrescu însuși.) Insolitul acestei „încercări” la care, prin acțiunea dlui Goma, a fost constrânsă conștiința românească, s-a văzut și este exemplificativ. Pentru că dl. Paul Goma, important, desigur ca scriitor, este înainte de toate un uriaș argument.

Acea „încercare” a expus indubitabil adevărul că, după aproape un secol de „democrație” burgheză, de libertăți „democratice”, cerința pentru libertate la români nu e organică. Libertatea din acea, relativ lungă, perioadă a fost doar întâmplare istorică favorabilă. Totalitarismul comunist a redus pretențiile și mofturile românilor la zero. Nu au nevoie cu adevărat de libertate, iar aceasta arată lipsa oricărei suferințe morale. De unde se trădează caracterul neoccidental al poporului român și se expune caracterul nostru oriental.

S-a spus despre rus că dacă îi zgârii puțin nasul dai de asiatic. Același lucru se poate spune și despre român. Zgârie-i și lui puțin nasul și dai de oriental.

Cultura și literatură urmează aceeași logică a etnicității.

Într-o comunitate unde nu există posibilitatea de a se lucra cu idei abstracte – capacitate care tocmai lipsește românului –, instituțiile europene importate, în care sufletul românesc nu se poate adapta, rămân numai niște forme goale populate cu expresii ale sufletului vechi barbar sau cu hatâurile, mai puțin vechi, orientale, așa cum o clădire modernă construită undeva în deșert, nu-și are rostul ei acolo și neglijată, neînțeleasă, colcăie doar de șopârle.

În cultura occidentală, marea literatură, literatura marilor aspirații ale sufletului omenesc, din pricina gradului imperfect de dezvoltare al umanității va întâmpina, nici vorbă, rezistențe, dar va fascina mereu, și elitele se vor pune mereu în slujba ei; în „cultura” română însă, în lipsa elitelor, vor fi de-a pururi niște cenușărese, cu o condiție de exil interior perpetuu. Experiența numită Camil Petrescu nu face excepție.

NOTE

1. Rădulescu-Motru, C., *Revizuire și adăugiri. 1949*, Editura „Floarea darurilor”, București, 2001, pp. 190-191.
2. *Ibidem*, p. 191.
3. Ghițulescu, Mircea, „Pericolul de a gândi sau jocul ielelor”, în Camil Petrescu, *Suflete tari, Jocul ielelor, Act venețian, Danton*, Editura Jurnalul Național, București, 2010.

POEZIE

2 POEME DE LORENȚA POPESCU

POLEMICĂ I

Lucarnele privesc timid
Lucirile din svelte turnuri,
Stilete elegante se înfig
În nori cu magice contururi.

Arhitecturi de colonade cadențate
Se-aliniază’n albe anfilade
Și peste capiteluri cu acante
Se’ntind lascive arhitrave.

Ogive ascuțite de ferestre,
Opuse jocului de drepte,
Imprimă gotice accese
Nevroticelor poliedre.

Și’n ritmuri de cord citadin,
Se’nscriu hectic pași, gânduri, vise,
Converg dimensiuni de scurt destin
Peste fugare ființe pointiliste.

Să coborâm pleoapele și să serbăm
Forme de sens încremenite
Și drumuri solitare să urmăm
În suprapopulate cetăți triste!

POLEMICĂ II

Miresme polisemic extinse
Ating arcade delicat,
Adulmecânde patrupede
Ca-n pânze cinetice pășesc aplicat.

Printre scânduri de gard interbelic,
Se zăresc țesute glicine.
Pe străzi vechi, cu aer aulic,
Se-aud glasuri de urbane feline.

Bătrâni aplecați pe sacose
Străbat vestite fundături,
Candide siluete ce-animă
Bolizi așezați la borduri.

Căldura inamică frânge
Impulsuri de verzi abnegații
În aerul spart ce se stinge
În liniști de ticsite stații.

Crâmpie de lumi revolute
Trezesc amintiri încărcate,
Trăim imagini palide, caduce
În patetice stări de cecitate.

CRONICA LITERARĂ

CORNEL NISTORESCU: ÎN CAZANUL TRANZIȚIEI

MONICA D. CÂNDEA

Trăim azi într-o Românie trecută prin sita unei tranziții haotice, într-o țară cu o identitate difuză și cu o economie incertă, care ne face mereu datornici marilor finanțatori mondiali, insinuați în imperatori care își fac jocurile de putere într-un spațiu geopolitic și etnic al permanentelor iluzii și metamorfoze. De-a lungul acestui ultim pătrar de secol, de la schimbarea de regim politic din 1989 până azi, presa a jucat un rol de trâmbițaș al evenimentelor de pe prima scenă a țării, cea politică. „Câinii latră, caravana trece”, spune o vorbă ancestrală. Sau „Bate toaca la urechea surdului”... Poate cam asta s-a întâmplat de-a lungul vremii cu semnalele de alarmă pe care jurnaliștii le-au tras cu privire la degingolada politică și economică românească a ultimelor decenii.

Presa se poate defini ca a patra putere în stat, rolul ei fiind acela de arbitru în jocurile politico-sociale. Constatând neregulile, șiretlicurile, gogomăniile unei clase dominante simulând regulile democrației, textul jurnalistic rămâne ca o mărturie documentară a epocii, o cronică, de multe ori extrem de lucidă și obiectivă, în ciuda subiectivismului unei percepții directe, la cald, a evenimentului. Revoluția m-a prins la vârsta unei copilării ce dădea în copt. Dar eram fascinată de viața politică cu dezbaterile ei parlamentare ce se transmiteau de multe ori în direct și apoi cu toate talk-show-urile care le însoțeau. Poate mai puțin am „consumat” presa scrisă a epocii, dar nici aceea nu-mi era străină. Intervențiile de analist politic

ale lui Cornel Nistorescu le-am cunoscut mai târziu, după 2005, mai ales prin intermediul emisiunilor de televiziune.

Despre Cornel Nistorescu știm cu toții că este un jurnalist de primă mână și un analist pătimaș al istoriei contemporane românești, în fenomenologia ei găunoasă și balcanică. Deranjant și incomod, jurnalistul are meritul de a nu lăsa nespuse, vorba cronicarului, faptele neamului acestuia, de a pune degetul pe rană, de a arăta cu degetul ceea ce nu este așa cum ar trebui să fie într-o societate normală, într-o societate democratică matură. Format în climatul academic al Clujului, Cornel Nistorescu și-a început activitatea publicistică în cadrul unor reviste studențești

de cultură, precum *Viața studențească*, *Amfiteatru*, *Scânteia tineretului* sau *Flacăra*. În 1990 a fondat revista *Expres*, apoi, împreună cu Ion Cristoiu și Mihai Cârciog, *Evenimentul zilei* și revista *Expres Magazin*. A fondat Radio Total și a fost coinițiator și acționar al postului de radio Europa FM. A înființat compania de publicitate Expresiv devenită apoi Hager România, respectiv TBWA București. După plecarea lui Ion Cristoiu de la conducerea cotidianului *Evenimentul zilei*, în 1997, Cornel Nistorescu preia conducerea până în 2003, semnând zilnic editorialul acestei publicații. După 2004 colaborează cu *Foaia Transilvană* (Cluj-Napoca) și *Ediție specială* (Craiova), iar

din 2009 conduce ziarul *Cotidianul* și site-ul aferent, www.cotidianul.ro.

Cele trei volume de editoriale, publicate în 2015, la Editura Compania, sub titlul *În cazanul tranziției. Editoriale din Evenimentul zilei 1997-2000*, reprezintă o cronică a unei epoci de mare însemnătate în parcursul istoric românesc spre o democrație de tip capitalist, în esență spre o dictatură de tip economic, a celor puțini asupra celor mulți, a străinilor asupra autohtonilor. Cărțile acestea sunt ca pe o profeție despre trecut.

Stilul jurnalistic al lui Cornel Nistorescu îmbină elevația academică și discursul firesc, cotidian, acuitatea analizei cu ironia subtilă sau cu sarcasmul dureros. Aceeași savoare a discursului oral o regăsim în textul scris, alături de aceeași siguranță de sine a judecăților de valoare, susținute cu acuratețe de probe factice. Constatările sunt făcute aproape în regimul tragicului, pentru că, deși vede cu luciditate, jurnalistul nu poate face altceva decât să trezească publicul amorțit de iureșul indescifrabil al faptelor tranzitorii. Atunci când apar reacții violente, chiar injurioase la adresa ziarului sau a jurnalistului este atins scopul demersului publicistic și o stare catartică a scrisului.

Anii 1997-2000, ai căror editoriale sunt publicate ca un dosar zilnic de existență românească, coincid atât primilor ani de directorat la EVZ, cât și unui intermezzo politic posdecembrist, regimul Constantinescu, de la care s-a așteptat mult, și care, în final, s-a dovedit la fel de dezamăgitor ca cel precedent. Editorialul, ca tip de text publicistic, presupune o atenție consecventă și o spontaneitate nativă în surprinderea evenimentului în derulare, a istoriei în desfășurare. E o provocare a momentului care se cere consemnat și criticat. Verdictele trebuie să fie clare și penetrante, cât mai echidistante și obiective cu putință.

Cornel Nistorescu este un jurnalist cu un stil deja format, matur, cu o inteligență a percepției decantată de experiență. Etichetarea momentului vine

parcă de la sine, în titlurile cu ecouri dintre cele mai diverse: prozaice, biblice, erudite, livrești, paremiologice, pamfletare, lirice, argotice. În iureșul prefacerilor istorice, sociale, economice, cu atâtea marionete, jocuri de culise și răsturnări dramatice de situații, Cornel Nistorescu vede adevăruri imovabile, dureroase, profunde. Vede o lume caragialiană, care însă și-a pierdut entuziasmul bonjourist și a căzut într-o dramatică dezarticulare și desfigurare, într-o disoluție lentă a valorilor, pe care a reușit să le salveze de la moarte de-a lungul regimului comunist, dar le pierde fatalmente la malul regimului democratic.

Titlul, care desemnează cei patru ani de consemnare editorială, este sugestiv pentru atmosfera generală din societatea românească. Metaforicul cazan al penitențelor infernale este o imagine emblematică a zvârcolirii unui popor care este în continuare victima unui experiment istoric dezastruos. O lume pe dos, care se devoalează atât prin mari gafe de ordin politic, cât și prin evenimente provinciale anodine și anonime sau, mai profund, prin mentalitatea de victimă supusă a omului din popor, aflat permanent în așteptarea unui comandament de sus care să îi repună în ordine viața. Regimul politic și economic căruia România postdecembristă vrea să i se supună e înțeles greșit și discreționar. Instituțiile statului sunt cupole de circ pentru indivizii în funcție care își fac propria lege și instituie propriul sistem de dominație. Marea dramă e aceea că nu există înlocuitori valabili și redutabili ai celor care au prins în mâini hăturile puterii. Cangrena socială se amplifică la fiecare nouă sesiune legislativă prin care se stabilesc drepturile salariale ale celor care muncesc, taxele și impozitele. Societatea este rapid polarizată, fără ca cei mulți și asupriți să aibă puterea de a reacționa.

Reforma înseamnă o afundare tot mai profundă în sărăcie a celor de rând și o permanentă politică a prafului în ochi, realizată prin decizii și legi care

aparent ar conduce spre prosperitate și democratizare. Minciuna și falsitatea regimului comunist sunt amplificate sub fardul democrației livide și aparente. Dumnezeu suprem al acestui bâlci social este mereu banul „Marile strategii politice ale cancelariilor occidentale nu se mai fac nici la cafea și nici în saloanele culturale. Încet-încet politica a intrat definitiv în sfera de influență a lumii financiare, a marilor trusturi și grupuri de interese economice. Nimeni în lume nu mai face politică de dragul politicii. Totul are un preț și este legat de economic.” (21 februarie 1997, *Partie pentru bani*).

Puterea și dobândirea ei devine miza oricărei afirmări sociale. La toate nivelele oamenii caută să se legitimeze ca fiind de partea ei, pentru a obține drepturi și privilegii. Obținerea titlului de revoluționar devine o țintă pentru mulți, chiar dacă nu au avut nimic eroic la activ, așa cum mai apoi pensia de boală legitimează dizabilități închipuite. O altă concluzie amară, cu valoare de generalitate, are în vedere acest mecanism complicat al contrafacerii la români, maladie persistentă, congenitală, recognoscibilă sub diverse chipuri și acum: „Puterea atrage ca un magnet. Orbește și mistifică. Pentru putere omul își confecționează chiar și biografia. O inventează, pur și simplu. Pentru a intra în grațiile puterii, insul cu slăbiciuni de caracter se încovoie, se umilește, linge mâna, renunță la rațiune și se prefacă ca un actor de circ.” (31 martie 1997, *Eroismul de tarabă*).

O cheie de lectură a istoriei este mereu binevenită, iar pentru cei din generațiile actualității este chiar o formă de terapie istorică. Pentru cei care mai au răbdarea iscusitei zăbave a „cetitului” cărților. Reconstituită din fărâmele zilnice, trilogia lui Cornel Nistorescu este un bun exercițiu de conștientizare a ceea ce ni se întâmplă ca neam în istorie. El poate fi completat cu binevenite lecturi polemice, dar rămâne un reper al unei conștiințe însetate de adevăr și dreptate.

MODERNITATEA TENDENȚIALĂ. REFLECȚII DESPRE EVOLUȚIA MODERNĂ A SOCIETĂȚII DE CONSTANTIN SCHIFIRNEȚ

DANIELA SITAR-TĂUT

Specializat în sociologia comunicării, sociologia și antropologia culturii, sociologia vârstelor și generațiilor, modernitate, europenizare, gândirea filosofică și sociologică românească Constantin Schifirneț are o carte de vizită fecundă, mai ales după anul 1989. Profesor universitar la Facultatea de Comunicare și Relații Publice, Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București și coordonator al Școlii Doctorale „Științele comunicării” din cadrul S.N.S.P.A., acesta reușește să se impună prin studii de referință, racordate la contemporaneitate, ce pun în ecuație probleme majore și controverse ale societății noastre – *Modernitate tendențială. Reflecții despre evoluția modernă a societății* (2016), *Mass-media, modernitate tendențială și europenizare în era Internetului* (2014), *Românii, cum au fost și cum sunt* (2013), *Filosofia românească în spațiul public. Modernitate și europenizare* (2012), *Sociologie românească modernă* (2009), *Formele fără fond, un brand românesc* (2007), *Geneza modernă a ideii naționale* (2001), *Sociologie* (1999), *Educația adulților în schimbare* (1997), *Civilizație modernă și națiune. Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, Mihail Eminescu* (1996), *Lectura și biblioteca publică* (1991), *Tineretul între permanență și înnoire* (1987); *Generație și cultură* (1985), *Adolescenții și cultura* (1974), *Studentul și societatea* (1973) – dar și prin monumentală biografie *C. Rădulescu-Motru. Viața și faptele sale*, vol. I-III (2003-2005), rămasă, din păcate, fără prea mare ecou printre contemporani. Universitarul se remarcă deopotrivă și printr-o importantă activitate de editor, publicând manuscrise inedite sau prea puțin valorificate ale

unor clasici ai culturii române, printre care M. Eminescu, T. Maiorescu, N. Crainic, O. Goga, M. Ralea, G. Călinescu, A.D. Xenopol, Aurel C. Popovici, C. Rădulescu-Motru, G. Sofronie, R. Seșanu, D. Stăniloae, Al. Cludian, S. Mehedinți etc., secondate de prefete, comentarii și note.

Recentul volum, *Modernitatea tendențială. Reflecții despre evoluția modernă a societății* (Editura Tritonic, 2016), aprofundează una dintre temele majore ale cercetătorului, truvabilă recurent în studii sau opuri anterioare. Cheia de boltă a cărții este, desigur, modernitatea, concept vizibil în orice societate, dar percepută însă diferit, în funcție de numeroși parametri conjuncturali, ce vizează gradul de receptare și asimilare a modernității în funcție de standardele evolutive, organizarea statală, normele și principiile de coagulare ale acesteia. Deși termenul ar părea definitoriu doar pentru Europa Centrală, de Vest, Constantin Schifirneț este atras de perpetuarea modernismului „în zonele cu o economie insuficient funcțională. Din cauza decalajului dintre ritmul mai alert de înnoire instituțională și progresul economic mai lent, modernizarea culturală, politică și intelectuală devansează modernizarea economică în aceste societăți. Ideea de bază a cărții este că modernitatea s-a impus ca o tendință de neevitat datorită nivelului de dezvoltare economică al Europei Occidentale, ceea ce a dus la acțiunea ei ca factor de presiune asupra celorlalte societăți, indiferent de nivelul dezvoltării economice și al bunăstării”.

Compartimentat în opt capitole – „Modernitatea”, „Modernizarea, calea către modernitate”, „Tipuri de modernitate”, „Modernitatea tendențială”,

„Elitele între retorica și realitatea modernității”, „Spațiul de dezvoltare modernă”, „Modernizarea ruralului”, „Statul producător de modernitate” – studiul surprinde falii ale modernității, încercând să valorifice propagarea conceptului, pe scale evolutive diferite, în orice societate. Capitolul prolegomenic, „Modernitatea”, disecă lexemul din titlu, principiile și notele definitorii ale acestuia, programul cultural și politic, dublat însă de inevitabilele lui consecințe sociale. Epicentrul gnomic al secțiunii e axat pe evidența că modernitatea „a apărut în Occident ca schimbare produsă în și din interiorul Occidentului pe o durată de sute de ani, și nu ca un proiect impus sau adoptat.” „Modernizarea, calea către modernitate” analizează binomul modernizare/modernitate, care a generat în ultimii ani o pletoră de studii de teorie literară, ce-au condus la demonetizarea termenului. Modernizarea constituie, în accepțiunea sociologului, un proces stadial, a cărui cinetică este datorată metamorfozelor continue ale concretului, ce impune necesități sincroniste ale societății, secondate de maleabilizare și adaptabilitate, precum și de posibilitatea de racordare la exigențele momentului. Constantin Schifirneț remarcă faptul că modernizarea

tendențială este preponderent politică acolo unde „dezvoltarea societății nu include transformarea ei de ansamblu, ci are loc numai la nivelele politic, instituțional și juridic.”

Capitolul „Tipuri de modernitate” contabilizează proliferarea conceptului pe glob, prin raportare la gradul de aderență sau inaderență la modernitatea tendențială, dar și la diferitele taxonomii sociologice. Astfel, *modernitatea reflexivă*, conceptualizată de A. Giddens și U. Beck vizează trecerea, în societățile occidentale moderne, la un tip superior de modernitate, adică la o „modernizare a modernizării”. *Modernizarea lichidă* reflectă interacțiunea dintre aspectele solide și cele lichide ale societății, potrivit afirmației lui Karl Marx; „tot ce e solid se topește în aer”. Aceasta e o consecință a modernizării, care conduce la o augmentare a insecurității în societatea contemporană. *Modernitatea organizată* (*organized modernity*) e datorată tendințelor istorice către practicile sociale provocate de modernitate. *Modernitățile multiple* valorizează pluralitatea și proliferarea incongruentă a modernității pe mapamond. Un tip diferit de modernitate este cea *asiatică*, un melanj de elemente „tradiționale, moșteniri coloniale și efortul indigen de adaptare la schimbare”. (Kim Khong-Dong). Dacă în Taiwan sau Hong Kong se vorbește de un „autoritarism soft”, în China de Sud asistăm la o hibridare între modernism și postmodernism, în vreme ce *modernitatea comprimată* definește evoluția modernistă a Coreei de Sud, în anii 1960-1990, datorată constisitoarei ei industrializări și urbanizări, realizată în perioada regimurilor coreene dictatoriale. Spectaculară este *modernitatea japoneză*, ce printr-o industrializare eficientă ajunge să surclaseze numeroase țări occidentale cu tradiție și care contrariază conceptul clasic de modernitate, ca urmare a faptului că Japonia nu a fost o țară colonială, nu a parcurs traseul de la societatea tradițională la cea modernă ca în Europa de Vest, ci modernizarea

societății a fost datorată cauzelor interne, fără opoziții din partea elitei intelectuale și politice. Despre o *modernitate greșită* (*mistaken modernity*), conform teoretizării lui Dipankar Gupta – vorbim în cazul Indiei, țară în care cultura locală, încetățenită, face imposibilă asimilarea, pentru mase, a unui model modernist occidental. Stratificarea socială impune dihotomia dintre „elita vestintoxicată” și India tradițională, astfel încât rezultatul e, potrivit lui Constantin Schifirneț, o „modernitate fără om modern”. *Modernitatea chineză* se dovedește una alternativă, ce diferă atât de liberalism, cât și de socialismul tradițional.

Poate cea mai interesantă secțiune a cărții este „Elitele, între retorica și realitatea modernității”, în care sociologul relevă importanța elitelor (economice, politice, culturale) în „promovarea și susținerea modernizării și a modernității.” Modernitatea tendențială se realizează pe verticală, descendent, dinspre minoritatea elitistă, partizană a modernității și deschisă către metamorfoze moderne, înspre o majoritate imună sau refractară înnoirii. Procesul de modernizare își devoalează carențele, ca urmare a discrepanței între bavardajul despre modernitate, perfect în plan teoretic și, ca în cazul teoriei formelor fără fond, posibilitatea și necesitatea aplicabilității lui în peisajul național. „Spațiul de dezvoltare modernă” este, desigur, cel occidental, care reverberază și își contaminează modernist vecinii. Cercetătorul vorbește chiar de o *modernitate de supraviețuire*, datorată contextului geopolitic al unei țări. „Modernizarea ruralului” conduce, inevitabil, la ruralizarea urbanului. Modernitatea și modernizarea au acționat ca agenți de disoluție ai spațiului rural și agrar, ce a generat pulverizarea și dispariția țărănimii și înlocuirea acestei categorii sociale cu fermieri. Industrializarea forțată, urbanizarea, lipsa unui program statal coerent de modernizare a agriculturii și zootehniei, așa cum se întâmplă în țările dezvoltate, au condus

la anihilarea acestei categorii și reducerea ei la o entitate socială nesemnificativă și inegală.

Modernitatea apuseană e un proces ce s-a produs de la sine, în mod natural, fără necesitatea unor proiecte modelatoare, ca urmare a evoluției economice, explozivelor descoperiri științifice și tehnice, astfel încât modernismul occidental rezidă firesc din zestrea culturală, istorică a popoarelor Europei Occidentale, ce induce o „vocația universalistă” și vizează proliferarea propriului model valoric, datorat, în parte și supremației coloniale a imperiilor ce dețin un prestigiu economic și tehnologic superior celor al teritoriilor anexate. *Modernitatea tendențială* este un lexiem definitoriu pentru țările paupere sau precare economic, termen ce facilitează comprehensiunea modernismului într-un astfel de habitat, făcând apel la conjuncturi istorice, politice, geopolitice, culturale care au facilitat edificarea unor „structuri statale, sociale și instituționale moderne.” Astfel, ea este perceptibilă în toate perioadele de modernizare a societății românești: cea de după Unirea Principatelor, în epoca interbelică, apoi în cea comunistă și post-comunistă. Lipsa unui program coerent de modernizare a țării, dispariția, în mare parte, a elitelor intelectuale și politice, ca fermenți modelatori ai modernismului conduce la perpetuarea unui modernism sincopat, similar atât țărilor subdezvoltate economic, cât și unor țări membre UE nepregătite pentru aderare. Cercetătorul este retractil în fața unor taxonomii de tipul „modernitate târzie”, ca urmare a faptului că aceasta relevă enormul decalaj al unor societăți față de altele. Chintesța studiului rezidă în exemplificarea concretă a faptului că modernitatea trebuie receptată particularizant, în fiecare societate, făcând apel la propria zestre social-politică, la necesitățile acesteia, gradul de receptivitate la nou și de conservare a cutumelor care trenează, ba chiar împiedică proliferarea modernismului.

REDAȚIONALE

Imediat după 1989 a apărut, în condițiile editoriale de atunci, o colecție intitulată „101 capodopere ale romanului românesc”. Ce ar fi trebuit să fie această colecție, după îndelungata „noapte a totalitarismului”? Desigur că o operație de salvare a unor romane care să fie (chiar dincolo de criteriul estetic dus la absolut) un mod de revenire la „societatea civilă”. După acel hiatus de aproape jumătate de secol în care nu s-a scris decât despre poziția omului față cu normele „societății de tip nou” ar fi trebuit să aleagă acel fond de documente omenești (sub convenția romanului) care să constituie o istorie a vieții private a românilor. Se spune despre literatura franceză că oferă oricărui tip moral un document psihologic corespunzător închis într-un text. Noi nu putem, în cei o sută și cincizeci de ani de existență a romanului românesc, să culegem tot atâtea mărturii de spiritualitate umană. Și, totuși, harta sufletului omenesc, în ipostaza românească, nu este atât de împânzită cu pete albe. S-a iubit, s-a trădat în iubire și în prietenie, s-a parvenit (din plin, din mica noastră calicie), s-a omorât pentru putere, s-a iubit „Mama România” și s-a urât vitregia ei. Tendința liberală și-a spus cuvântul, iar primitivismul rural și-a găsit în Rebreanu genialul sociolog. Un alt țăran de un talent considerabil a demonstrat că, trăind într-un Humulești, sau pe aproape, într-o stare de semibarbarie, poți juca de mulțumire. Ura împotriva prostiei și a lichelismului a luat forma gestului antisocial când un intelectual a înfățișat și el o Mioară românească, oacheșă ca o turcoaică, torsionându-și gura cu dispreț pentru tot și toate. Aceste experiențe sunt tocmai nutrimentul necesar sufletului oricărui român care intră în viață.

Dar, acea serie a celor 101 de „capodopere” ale romanului românesc a fost doar o ocazie în plus ca oficialii „literaturii socialiste” să-și înghesie propriile cărți, arătând că literatul român, oficializat în anii totalitarismului, produs al faimoasei selecții inverse, n-are nici un fel de iubire pentru fenomenul literar românesc, ci doar un nesățios apetit de parvenire prin literatură. Bineînțeles că acele romane concepute și realizate sub zodia cenzurii și a autocenzurii n-au făcut altceva decât să impurifice colecția celor „101 capodopere ale romanului românesc” și, mai grav, alături de alte cauze, să dea lovitură de grație literaturii, făcându-i pe eventualii cititori să se descurajeze în fața unor texte scrise, în cel mai bun caz, „în dodii”.

Dar acest „scriitor”, produs al comunismului, se pare că răspunde foarte bine publicului. Când privești astăzi rafturile librăriilor, atâtea câte mai sunt, situația clasicii și se relevă ca deosebit de tristă. Câteva fascicule ponosite, pe hârtie proastă, cu aspect grafic umilitor. Asta, în vreme ce tot felul de cărți din cele mai bizare domenii arată indubitabil că românul nu poate trăi fără „tot ce e mai nou”, cu alte cuvinte trebuie neapărat să aibă și el „faliții lui”.

Nu voi vorbi de lipsa de „respect” pentru clasici, termen din „limbajul de lemn”, ci de lipsa pasiunii pentru clasici, care arată că literatura la români este încă un epifenomen, deloc necesar, depunând mărturie și ea că poporul român însuși nu a pus decât un picior șovăitor pe prima treaptă a scării culturii.

PRIMITE LA REDACȚIE

Bud, Florica, *Oglindă în timp*. Carte aniversară, antologator și îngrijire ediție Liana Pop, București, Editura eLiteratura, 2017

Kessler, Ervin, *Constantin Brâncuși omul și lucrurile în colecția Emilian Radu/ Constantin Brâncuși the man and his objects in Emilian Radu Collection*, catalog de Corola Chișiu, Editura Vellant, București, 2016

Credința ortodoxă, Revistă lunară de cultură, atitudine și spiritualitate a Episcopiei Alexandriei și Teleormanului, An XXI, Nr. 2 (240), februarie 2017

Discobolul, Revistă de cultură, Alba Iulia, Serie nouă, Anul XIX, nr. 226-227-228, oct.-nov.-dec, 2016

Jurnalul literar, Publicație de opinie și atitudine intelectuală, Serie nouă, an XXVII, nr. 19-24, octombrie-decembrie 2016

Litere, Revistă lunară de cultură a Societății Scriitorilor Târgovișteni, Anul XVIII, Nr. 1 (202), ianuarie 2017

Matală, Dumitru, *Romanul în cunoștință de cauză*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2015

Milescu, Victoria, *Deriva sentimentelor*, Editura Betta, București, 2016

Olos, Ana, *Versuri de circumstanță, plagieri și mici însăilări/ Circumstantial Poems, Plagiarism And Versification*, Editura Pleiade, Satu Mare, 2017

Plumb, Epuziție Internațională de Ex Libris : Biblioteca Județeană C. Sturdza Bacău, 24 noiembrie – 24 februarie 2017, Editura Bibliotecii Județene „C. Sturdza” Bacău, 2016

Ștefci, Elena, Canadian Postcards, traducere și comentarii de Ana Olos; Editura Pleiade, Satu Mare, 2017

Vancea, Echim, *Umbra nu își împarte prada cu nimeni*, Editura Echim, Sighetu Marmației 2016

Vlad, Ion, *Dreapta și necruțătoarea magistratură a timpului. Scriitori, cărți, confesiuni*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017

EDITURA ACTAEON BOOKS

STR. LUPULUI, NR. 34/42

430383 BAI A MARE

www.actaeonbooks.ro

Nou înființata editură ACTAEON BOOKS, prin colecțiile sale, își propune să tipărească într-un mod imaginativ, modern, texte care, printr-o abordare rutinieră, au devenit ca „îngropate” pentru conștiința publică. De asemenea, dorește să aducă în fața cititorilor texte cu semnificație specială, îndelung ignorate, dar care devin astăzi, odată cu transformările pe care lumea modernă le impune spiritului public, mai mult decât relevante.

Tiparul executat la:

S.C. ROPRINT SRL

Strada Cernavodă, Nr. 5-9, 400188 Cluj-Napoca